

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА

ІГНАТОВА Олена Миколаївна

УДК 378.016:[811.111'272:316.722](043.5)

**ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

РЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Кропивницький – 2025

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на базі Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант: доктор педагогічних наук, професор
Лазаренко Наталія Іванівна,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського,
ректор.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Безлюдна Віта Валеріївна,
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини,
завідувач кафедри іноземних мов;

доктор педагогічних наук, професор
Бойченко Марина Анатоліївна,
Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка,
завідувач кафедри педагогіки;

доктор педагогічних наук, професор
Данилюк Сергій Семенович,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького,
професор кафедри іноземних мов.

Захист відбудеться «18» грудня 2025 року о 12:00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 23.053.02 у Центральноукраїнському державному університеті імені Володимира Винниченка за адресою: 25006, м. Кропивницький, вул. Шевченка, 1, зала засідань.

Із дисертацією можна ознайомитися в науковій бібліотеці Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка (25006, м. Кропивницький, вул. Шевченка, 1) та на сайті університету за посиланням: <https://www.cuspu.edu.ua>.

Реферат розіслано «18» листопада 2025 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Оксана АБРАМОВА

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Сучасні тенденції щодо реформування та підвищення рівня якості підготовки майбутніх педагогів в умовах глобалізаційних трансформацій, інтенсивного розвитку міжкультурних і професійних контактів з представниками інших країн, оновлення ціннісних пріоритетів українського суспільства актуалізують проблему формування досвіду міжкультурної комунікації майбутніх педагогів у системі вищої освіти України, вимагаючи якісно нового підходу до їхньої підготовки. Сучасні пошуки змісту педагогічної освіти спрямовуються на створення основ системної концепції професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації, де в центрі освітнього простору посідає адаптивна, гнучка, вільна, толерантна, духовна, творча й соціально активна особистість, здатна встановлювати міжкультурні зв'язки та оперативно вирішувати проблеми в професійній та соціальній сферах, чия підготовка релевантна змісту професійної діяльності, відповідає викликам сьогодення.

Сучасні правові акти та документи підкреслюють необхідність реформування системи підготовки вчителів з урахуванням глобальних тенденцій, технологічного прогресу та соціальних змін. Це вимагає інтеграції інноваційних підходів, забезпечення безперервного професійного розвитку та адаптації до нових викликів, що стоять перед сучасною освітою. Підготовка вчителів є ключовим елементом забезпечення якісної освіти, що визнається низкою міжнародних організацій, таких як ЮНЕСКО, Рада Європи, Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Міжнародна організація праці (МОП) та інші. Ці документи підкреслюють важливість інноваційного розвитку вищої освіти, включаючи підготовку педагогів, з урахуванням глобальних тенденцій та викликів.

Провідними документами європейського масштабу, в яких задекларовано засадничі положення міжкультурної освіти і міжкультурної компетентності є: «Європейська Культурна Конвенція» (1954 р.), «Віденська декларація» (Рада Європи, 1993 р.); «Рамкова конвенція про захист національних меншин» (Рада Європи, 1995 р.); «Європейська конвенція про громадянство» (Рада Європи, 1997 р.); «Нові виклики мультикультурної освіти: релігійне різноманіття та діалог у Європі» (Рада Європи, 2002 р.); Декларація європейських міністрів освіти з питань мультикультурної освіти в новому європейському контексті «Мультикультурна освіта: управління різноманітністю, зміцнення демократії» (Афіни, 2003 р.); «Рекомендація Європейського Парламенту та Ради ЄС «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя» (2006 р.), в яких однією з восьми компетенцій було визначено «обізнаність та самовираження у сфері культури». Зокрема, у тексті цього документу актуалізовано необхідність розуміння культурного та мовного різноманіття Європи та інших частин світу, бажання зберегти його; підкреслено, що чітке розуміння своєї власної культури та культурна усвідомленість можуть бути основою для сприйняття та поваги до різноманітних культурних проявів.

В умовах модернізації української системи освіти, розроблення та впровадження державних освітніх стандартів професійної підготовки студентів набуло характер спрямованості на формування компетенцій, які є основою для самореалізації особистості в освітньому просторі у процесі формування професійних навичок міжкультурної комунікації.

Серед основних цілей і завдань Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 рр., схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. №286-р зазначаються: виховання громадян, що виявляють національну та релігійну терпимість, поважне ставлення до мов, традицій та культури інших народів; розвиток культури міжетнічних відносин; підготовка висококваліфікованих фахівців, здатних до професійного зростання та професійної мобільності.

Відповідно до п. 1 ст. 6 Закону України «Про освіту» засадами державної політики у сфері освіти та принципами освітньої діяльності є нерозривний зв'язок з світовою а національною культурою, історією і традиціями, інтеграція у міжнародний освітній і науковий простір. Варто зауважити, що при розв'язанні проблем підвищення якості вищої освіти необхідно спиратися не тільки на положення державних нормативних правових актів і законів, а й ураховувати вимоги й рекомендації міжнародних документів, тобто реалізовувати принцип міжнародної інтеграції та інтеграції системи вищої освіти України у Європейській простір вищої освіти, за умови збереження і розвитку досягнень та прогресивних традицій національної вищої школи, встановлений у пп. 4 п.2 ст. 3 Закону України «Про вищу освіту» (2017 р.).

В освітній теорії та практиці накопичено значний науковий доробок, який може слугувати підґрунтям для вивчення теоретичних і методичних засад професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації.

Заслужують на увагу наукові праці, де викладено загальні основи педагогічної освіти, теоретичні й практичні аспекти змісту, форм методів професійної підготовки сучасного вчителя В. Андрущенка, Є. Громова, С. Гончаренка, О. Дубасенюк, І. Зязюна, Н. Кічук, А. Кузьмінського, Л. Лук'янової, Н. Ничкало, Н. Мукач, О. Сухомлинської та ін.

Питанням міжкультурної освіти, формуванню інтегрованого підходу до вирішення завдань, які пов'язані з ефективністю взаємодії та розуміння між різними культурами в освітньому середовищі присвячено наукові розвідки українських дослідників І. Власюк, Л. Горбунової, Ю. Запорожцевої, С. Дрожиної, І. Ковалинської, Я. Пасько, І. Родигіної, І. Сікорської, І. Соколова, А. Солодки, В. Ткаченка та ін.

Значний внесок у розробку проблеми міжкультурної комунікації зробили зарубіжні вчені К. Апел, А. Берг, Е. Берджес, Н. Вінер, Ю. Габермас, Й. Гердер, Й. Гоффман, К. Дойч, У. Ешбі, Е. Кеплен, А. Клоковська, А. Колмогоров, Г. Ласвелл, Г. Лейбніц, Р. Ліп'єр, Дж. Морено, Новаліс, Р. Парк, Ч. Пірс, І. Фіхте, К. Шеннон, Ф. Шлейєрмахер, Я. Щепанський, К. Ясперс та ін.

Міжкультурна комунікація як філософська проблема була предметом досліджень багатьох вітчизняних учених (В. Андрущенко, Н. Висоцька,

О. Гриценко, Л. Губерський, І. Дзюба, П. Донець, С. Домнич, В. Євтух, А. Єрмоленко, Г. Касьянов, М. Кушнарєва, Л. Нагорна, А. Приятельчук, М. Обушний, П. Скрипка, Б. Слющинський та ін.). Різні підходи до визначення поняття «міжкультурна комунікація», його структури та процесу формування розкрито в працях І. Бабій, В. Бакірова, І. Бахова, Ф. Бацевич, Н. Бідюк, Н. Бовкун, І. Власюк, Г. Деркач, А. Єрмоленка, О. Каніболоцької, О. Кашуби, С. Костюк, Т. Кравчук, Л. Куплевацької, В. Манакіна, Л. Мацько, І. Палько, О. Селіванова, А. Турчина, Л. Хижняк, Н. Ушакової та ін.

Теоретичним і практичним засадам професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації присвячено дослідження Г. Алтухова, С. Васьків, О. Галіцан, В. Гаманюк, О. Гутиряк, С. Доскач, І. Козубовської, А. Костюченко, Т. Осипової, Л. Попової, Н. Прус та ін.

Водночас системний аналіз проблеми теоретичного й науково-методичного забезпечення процесу підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації ще не був предметом окремого педагогічного дослідження. Окрім того, аналіз зазначених вище наукових розвідок засвідчив про відсутність системного теоретико-методичного підґрунтя професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації.

Актуальність та доцільність дослідження теорії і практики професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації зумовлена також наявністю певних *суперечностей*:

1) Концептуальних:

- між зростаючими вимогами до міжкультурної компетентності педагога та недостатньою увагою до цього аспекту в освітніх стандартах;
- між необхідністю інтегрованого підходу до формування міжкультурної комунікації та фрагментарністю її реалізації в навчальних дисциплінах;
- між наявністю сучасних наукових розробок у галузі міжкультурної освіти та слабким впровадженням їх у практичну діяльність педагогів.

2) Дидактичних:

- між традиційною лекційно-орієнтованою моделлю навчання та потребою у використанні інтерактивних методів формування готовності до міжкультурної комунікації;
- між пасивним засвоєнням знань про інші культури та необхідністю практичного застосування міжкультурних компетентностей;
- між потребою у розвитку когнітивного, афективного, мотиваційно-ціннісного та поведінкового компонентів готовності до міжкультурної комунікації та домінуванням когнітивного підходу в навчанні. Освітні програми зосереджені переважно на передачі знань, тоді як формування емоційної стійкості, адаптивності та навичок практичного спілкування залишається поза увагою.

3) Психолого-педагогічних:

- між прагненням студентів до міжкультурної взаємодії та страхом комунікації через мовний бар'єр чи страх помилитися;
- між потребою у розвитку емпатії, толерантності та стереотипним

сприйняттям інших культур.

4) Організаційно-методичних:

– між потребою у міжнародному досвіді міжкультурної комунікації та обмеженими можливостями студентів брати участь у програмах академічної мобільності;

– між використанням сучасних цифрових технологій для міжкультурної комунікації та низькою підготовленістю викладачів і студентів до їх ефективного застосування;

– між необхідністю інтеграції міжкультурного компонента в усі рівні підготовки педагога та його обмеженістю в навчальних планах, оскільки більшість освітніх програм не включають міжкультурну підготовку як наскрізний компонент освіти.

Актуальність, недостатня обґрунтованість теоретичних і практичних аспектів розв'язання окресленої проблеми, необхідність усунення визначених суперечностей зумовили вибір теми дисертації – **«Теоретичні та методичні засади професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до тематичного плану наукових досліджень кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами «Педагогічний супровід особистісно-професійного розвитку майбутнього вчителя» (РК № 0119U102999) і «Розвиток професійно важливих якостей майбутніх педагогів» (РК № 0123U101566) Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Тема докторської дисертації затверджена вченою радою Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол № 14 від 14 червня 2021 р.).

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні, розробці та експериментальній перевірці системи професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації.

Відповідно до поставленої мети сформульовано такі **завдання дослідження**:

1. Здійснити теоретичний аналіз розробленості наукової проблеми та понятійно-термінологічного апарату дослідження.

2. Виявити особливості професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації у вітчизняному та зарубіжному досвіді.

3. Розкрити методологічні підходи та принципи професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації.

4. Розробити структурно-функціональну модель системи професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації.

5. Визначити критерії, показники та схарактеризувати рівні сформованості готовності майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації.

6. Обґрунтувати педагогічні умови ефективної професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації.

7. Експериментально перевірити ефективність системи професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх педагогів у закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – система професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації.

Концепція дослідження. Провідною ідеєю дослідження є положення про те, що професійна підготовка майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації є цілісною і динамічною системою, що має соціально-зумовлений характер і залежить від теоретичних, методичних, організаційних і практичних детермінант.

Теоретико-методологічну основу концепції складають ідеї забезпечення ефективності професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації, моделювання професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації в умовах університетської освіти, її науково-методичного забезпечення та психолого-педагогічного супроводу, створення оптимальних педагогічних умов організації підготовки та її продуктивності щодо набуття готовності до міжкультурної комунікації в галузі в умовах ЗВО.

Реалізація концептуальних засад знайшли вияв у сукупності основних концептів: методологічного, теоретичного, технологічного та дозволили досягти динамічності й повноти розкриття проблеми.

Методологічний концепт репрезентує взаємозв'язок і взаємодію фундаментальних наукових підходів, а саме:

- синергетичного, який дозволяє моделювати зміст освітнього процесу, підготовленості майбутнього педагога до соціально-культурного розмаїття, змін в освітній політиці та різних сферах життєдіяльності суспільства;

- системного, що уможливорює дослідження професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації як цілісної, багатокomпонентної системи, для якої характерна наявність системотвірних компонентів і взаємозв'язків між ними;

- міждисциплінарного, який дозволяє на основі інтеграції знань з різних дисциплін та культурних контекстів, створювати умови для підготовки майбутніх педагогів до викликів сучасного багатокультурного суспільства;

- антропологічного, що дає змогу вивчати цінності різних культур, зрозуміти, що незначні розбіжності в цінностях формують суспільство і відображаються в освіті та в інших численних проявах культури;

- діяльнісний, який орієнтує на сприйняття професійної підготовки майбутніх педагогів як особливого виду діяльності, спрямованої на самовдосконалення й саморозвиток вчителя, через цілеспрямовану, вмотивовану активність, варіативність дій, готовність до міжкультурної комунікації;

- комунікативного, що уможливорює підготовку майбутніх педагогів до іншомовного міжкультурного спілкування з урахуванням рівнів функціонування системи мови;

- особистісно орієнтованого, який спрямовує процес професійної підготовки на допомогу студенту в саморозвитку його індивідуальності;
- культурологічного, що забезпечує залучення майбутніх педагогів до національної і світової культури, сприяє набуттю студентами практичних умінь міжкультурної взаємодії;
- соціокультурного, який дозволяє педагогам краще зрозуміти свою роль як представників певної соціальної групи та культури, допомагає уникати етноцентризму й сприяє розвитку взаєморозуміння з іншими культурами;
- лінгвокультурного, що сприяє пізнанню й осмисленню рідної та іншомовної культури в їхній діалогічній єдності;
- етнокультурного, який забезпечує формування етноорієнтованої особистості, допомагає майбутнім педагогам усвідомити власну культурну ідентичність, а також розуміти й поважати інші культури;
- компетентнісного, що сприяє формуванню у майбутніх педагогів сукупності певних компетенцій відповідно до змісту й особливостей майбутньої діяльності;
- критичного, який забезпечує глибше розумінню здобувачами освіти культурних відмінностей, соціальних структур, що впливають на комунікацію та освітній процес.

Теоретичний концепт характеризує основні ідеї, положення, що зумовлюють розуміння особливостей професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації; відображає актуалізацію сутності ключових понять дослідження («міжкультурна комунікація», «міжкультурна грамотність», «міжкультурне освітнє середовище», «професійна підготовка», «майбутні педагоги», «професійна підготовка майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації», «міжкультурна компетентність майбутніх педагогів», «готовність майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації»), що складають науково-теоретичне підґрунтя досліджуваної проблеми. На теоретичному рівні розроблено концепцію професійної підготовки педагогів до міжкультурної комунікації; обґрунтовано систему професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації та педагогічні умови її реалізації.

Технологічний концепт визначає необхідність оновлення змісту, оптимізацію форм, методів, засобів та технологій навчання, спрямованих на удосконалення професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації; передбачає експериментальну перевірку ефективності системи професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації за допомогою діагностичного інструментарію, що здійснювалася під час педагогічного експерименту.

Методологічна основа дослідження базується на положеннях гуманістичної філософії; теорії про загальний зв'язок, цілісність і взаємозалежність явищ сучасного світу; фундаментальних положеннях теорії наукового пізнання; філософських ідеях сталого розвитку; концепціях міжкультурної комунікації; принципі мультикультуралізму, теорії

взаємозв'язку освіти, мови й культури; а також на застосуванні різних підходів до вивчення проблеми дослідження: *загальнонаукових* (синергетичний, системний, міждисциплінарний) та *конкретнонаукових* (антропологічний, діяльнісний, комунікативний, особистісно орієнтований, культурологічний, соціокультурний, лінгвокультурний, етнокультурний, компетентнісний, критичний) методологічних підходів до розуміння сутності теоретичних і методичних засад професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації. Означені підходи ґрунтуються на сукупності методологічних принципів: *загальнодидактичних* (наочності, міцності, активності, виховного навчання, систематичності й послідовності, врахування індивідуальних особливостей, доступності й посильності та ін.); *специфічних* (культурного взаємозбагачення, комунікативності, толерантності та емпатії, адаптивності та гнучкості, інтеграції міжкультурних знань та компетенцій, науковості, безбар'єрності, проблемності). Сукупність визначених підходів та принципів забезпечує цілісність, ефективність та комплексність професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації.

Теоретичну основу дослідження становлять: фундаментальні ідеї філософії освіти в контексті глобалізаційних змін (В. Андрущенко, В. Асаєва, І. Бех, І. Зязюн, В. Кремень, С. Лісова, В. Лутай, Ю. Пелех, Г. Пустовіт, П. Саух та ін.); провідні засади теорії та методики професійної підготовки майбутніх педагогів (А. Алексюк, І. Андрощук, І. Бех, Н. Бідюк, І. Войтович, Л. Кондрашова, О. Лаврінченко, Г. Луценко, В. Мілерян, В. Піддячий, Р. Пріма, С. Сисоєва, О. Цокур та ін.); проблеми полікультурної освіти (Д. Бенкс, І. Бех, Л. Воротняк, О. Гуренко, В. Євтух, Т. Коваль, О. Котенко, Р. Кравець, В. Матіс, Л. Султанова, Л. Хомич, Л. Чередниченко, Т. Шахрай, Н. Якса та ін.); теоретико-методологічні основи формування міжкультурної комунікації (Г. Гофстеде, К. Казмір, К. Клакхон, Т. Колбіна, О. Кричківська, Ф. Стродбек, Е. Стюарт, Дж. Трагер, Ф. Тромпенаарс, Е. Холл та ін.); теоретичні ідеї щодо професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації (З. Батринчук, В. Безлюдна, М. Бойченко, Г. Бондар, Н. Бориско, В. Гаманюк, О. Гутиряк, С. Данилюк, С. Доскач, Л. Костик, Л. Платаш, Л. Попова та ін.).

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що ефективність професійної підготовки майбутніх учителів до міжкультурної комунікації значно підвищиться, якщо вона буде здійснюватися відповідно до науково обґрунтованої та експериментально перевіреної системи професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації, що базується на сформульованих концептуальних положеннях, відповідних теоретичних і методичних засадах.

Положення загальної гіпотези конкретизовано в часткових гіпотезах, відповідно до яких професійну підготовку майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації можна ефективно реалізувати за умов, якщо:

– запровадити змістову інтеграцію міжкультурної компетентності в освітні програми;

- застосувати інтерактивні методи навчання з метою залучення здобувачів освіти до активного процесу формування міжкультурної комунікації;

- удосконалити практичну підготовку майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації через міжнародний досвід;

- сформувати ціннісні орієнтації у майбутніх педагогів на толерантність і повагу до інших культур;

- оптимізувати професійний розвиток викладачів, спрямований на розвиток міжкультурної компетентності викладачів;

- застосувати інформаційно-комунікаційних технологій у підготовці майбутніх учителів до міжкультурної комунікації;

- забезпечити психолого-педагогічну підтримку процесу формування міжкультурної комунікації майбутніх педагогів.

Методи дослідження. Задля досягнення мети дослідження використовувалися такі методи: *загальнонаукові* – аналіз, абстрагування, синтез, конкретизація, порівняння, узагальнення, індукція, дедукція, метод моделювання для розробки моделі професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації; контент-аналіз – для систематизованої фіксації змістових одиниць дослідження категорійно-поняттєвого апарату дослідження, а також освітніх програм, навчальних планів, що дозволило зафіксувати особливості підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації; *теоретичні: конкретно-наукові:* порівняльний та ретроспективний аналіз педагогічних, психологічних, філософських, соціологічних джерел із проблеми дослідження, що уможливило визначення стану дослідження проблеми у сучасному науковому дискурсі; метод термінологічного аналізу, що уможливив відбір та визначення окремих термінів на основі виявлення й уточнення змістового наповнення основоположних понять; контент-аналіз та класифікація для систематизованої фіксації нормативно-законодавчих документів щодо організації освітнього процесу професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації у закладах вищої освіти; абстрагування та проєктування для обґрунтування концепції професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації; теоретичне моделювання та проєктування – для розробки структурно-функціональної моделі системи професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації; *емпіричні:* аналіз практичного досвіду професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації; анкетування, тестування та спостереження для визначення рівнів готовності майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації; експериментальна перевірка розробленої та апробованої на практиці системи професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації; *статистичні* – кореляційний аналіз для виявлення взаємозв'язки між різними компонентами міжкультурної комунікації; t-критерій Стьюдента для оброблення і порівняння результатів кількісного та якісного аналізу одержаних даних.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що в ньому на підставі системного аналізу обґрунтовано теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації, а саме:

– уперше цілісно досліджено проблему професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації; розроблено й експериментально перевірено систему професійної підготовки педагогів до міжкультурної комунікації, яку представлено в структурно-функціональній моделі, що містить взаємопов'язані блоки (концептуально-цільовий, проєктувально-організаційний, змістовно-технологічний, діагностико-результативний); виокремлено, обґрунтовано й реалізовано педагогічні умови ефективної професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації (змістова інтеграція міжкультурної компетентності в освітні програми; упровадження інтерактивних методів освітнього процесу з метою залучення здобувачів освіти до активного процесу формування міжкультурної комунікації; удосконалення практичної підготовки майбутніх педагогів через міжнародний досвід; формування ціннісних орієнтацій у майбутніх педагогів на толерантність і повагу до інших культур; оптимізація професійного розвитку викладачів, спрямованого на розвиток міжкультурної компетентності; застосування інформаційно-комунікаційних технологій у підготовці майбутніх учителів до міжкультурної комунікації; забезпечення психолого-педагогічної підтримки процесу формування міжкультурної комунікації майбутніх педагогів); визначено критерії (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, афективний, поведінковий), показники та рівні сформованості готовності майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації (початковий, середній, високий);

– *уточнено* сутність ключових понять дослідження («комунікація», «міжкультурна комунікація», «міжкультурна грамотність», «міжкультурне освітнє середовище», «професійна підготовка», «майбутні педагоги», «професійна підготовка майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації», «міжкультурна компетентність майбутніх педагогів», «готовність майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації»);

– *удосконалено* форми, методи, засоби та технології професійної підготовки педагогів до міжкультурної комунікації;

– *подальшого розвитку* набули методологічні підходи і принципи професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації; характеристика вітчизняного і зарубіжного досвіду професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації у закладах вищої освіти.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що фактологічний матеріал, теоретичні та практичні положення й науково обґрунтовані висновки дослідження можуть бути використані для визначення стратегічних орієнтирів у професійній підготовці майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації.

Матеріали дослідження можуть бути використані в процесі розробки освітніх стандартів й освітніх програм із професійної підготовки педагогів, для створення та впровадження в освітній процес закладів вищої освіти нових освітніх компонентів навчально-методичного забезпечення професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації; для розширення та оновлення змісту навчальних курсів «Лінгвокраїнознавство», «Міжкультурна комунікація», «Основи міжкультурної комунікації» «Міжкультурна комунікація: теорія і соціальна практика», «Проблеми міжкультурної комунікації і навчання іноземних мов», «Проблеми міжкультурної комунікації і навчання іноземних мов у світовому просторі», «Міжкультурна комунікація в освіті», «Міжкультурна педагогіка», «Лідерство та комунікація в міжкультурному просторі», «Етика міжкультурної комунікації» тощо; для розроблення спецкурсів, курсів за вибором студентів, спецсемінарів, підручників, навчальних посібників; для організації виробничої практики; у проведенні наукових досліджень з означеної проблематики.

Результати дисертаційної роботи *впроваджено* в освітній процес Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка № 06/21 від 26.06.2025 р.), Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка (довідка № 42-н від 23.06.2025 р.), Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка (довідка № 1362 від 20.06.2025 р.), Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (довідка № 06.05.01-1404/30 від 24.06.2025 р.), Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (довідка № 01/10-465 від 23.06.2025 р.), Мукачівському державному університеті (довідка № 909 від 20.06.2025 р.), Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (довідка № 247 від 25.06.2025 р.), Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (довідка № 30/25 від 02.07.2025 р.).

Особистий внесок здобувача. Представлені в дисертації наукові результати отримано авторкою самостійно. У працях, опублікованих у співавторстві, здобувачці належить: у *статтях, які індексуються в наукометричних базах*: «The effectiveness of blended learning in English teacher training» (співавтори: Zhovnych O. & Drobakha L., англійською) авторкою доведено доцільність інтеграції цифрових технологій у процес вивчення іноземних мов (авторський внесок – 35%); «Education Pedagogical promotion of professional self-realization of future teachers of philological specialities» (співавтори: Poseletska K., Kochenko O. & Napchuk Y., англійською) дисертанткою обґрунтовано педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів філологічних спеціальностей до професійної самореалізації (авторський внесок – 35%); «The Students' Experience of Intercultural Communication» (співавтори: Drobakha-Simonova L., Matiiuk D., англійською) здобувачкою описано результати анкетування, спрямованого на аналіз рівня сформованості міжкультурної компетентності українських студентів, які проживають за кордоном (авторський внесок – 35%); «Ukrainian Teachers'

Capacity to Teach Online Under Quarantine and Martial Law» (співавтори: Kolomiiets A., Gromov I., Zhovnych O., Kolomiiets D., Babchuk Y. & Ivanichkina N., англійською) авторкою розглянуто організаційно-методичні заходи, що сприяють удосконаленню навичок, необхідних викладачам і студентам педагогічних університетів для викладання онлайн під час карантину та воєнного стану (авторський внесок – 35%); у *статтях*, які належать до *категорії Б*: «Використання практико-дослідницького проєкту у професійній підготовці майбутніх вчителів німецької мови засобом саморефлексії» (співавтори: Жовнич О., українською) здобувачкою проаналізовано особливості практико-дослідницького проєкту як ефективного способу вдосконалення методичної професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови засобом саморефлексії (авторський внесок – 50%); «Формування та розвиток комунікативних здібностей на уроках німецької мови» (співавтори: Поселецька К., Кушнір С., українською) дисертанткою доведено важливість комунікативного підходу в навчанні (авторський внесок – 50%); у *тезах*: «Rollenspieleinsetzung im DAF Unterricht» (співавтори: Поселецька К., німецькою) авторкою розкрито особливості використання рольових ігор на заняттях (авторський внесок – 40%); «Ігрові форми роботи на уроці іноземної мови як основний спосіб оволодіння іншомовною компетентністю» (співавтори: Поселецька К., українською) здобувачкою доведено роль ігор у формуванні іншомовної компетентності (авторський внесок – 50%); «Möglichkeiten von Unterrichtsstrategien, basierend auf dem Konzept der aktivierenden Didaktik» (співавтори: Поселецька К., німецькою) дисертанткою схарактеризовано стратегії навчання на основі концепції активізуючої дидактики (авторський внесок – 50%); «Візуалізації в інтерактивному вивченні іноземних мов» (співавтори: Гах В., українською) авторкою доведено доцільність й ефективність візуалізації інформації як педагогічного інструменту технології інтерактивного навчання у процесі формування професійної спрямованості особистості майбутнього вчителя іноземної мови (авторський внесок – 40%); «Modern methods of using blended learning in the process of teaching a foreign language» (співавтори: Вишивана Н., англійською) здобувачкою схарактеризовано сучасні методи використання змішаного навчання у процесі викладання іноземної мови (авторський внесок – 50%); «Well-being in education: value orientations» (співавтори: Zhovnych O., англійською) дисертанткою розкрито ціннісні орієнтації в сучасній освіті (авторський внесок – 50%); в *інших виданнях*: «Positive aspects and difficulties of teaching foreign languages in the blended learning course during COVID-19 pandemic» (співавтори: Lazarenko N., Zhovnych O., Melnyk K. & Napchuk Y., англійською) авторкою розглянуто труднощі у викладанні іноземних мов в умовах дистанційної освіти під час пандемії COVID-19 (авторський внесок – 35%); «Pandemia a transformacja cyfrowa» (співавтори: Lazarenko N., англійською) здобувачкою доведено доцільність використання цифрових технологій в освіті під час пандемії (авторський внесок – 35%); «Die Dynamik des Gebrauchs von Austriaismen im IM Gegenwärtigen deutschen Mediendiskurs»

(співавтори: Drobakha-Simonova L., Taranukha T., англійською) дисертанткою розкрито динаміку вживання австрійських термінів у сучасних німецьких ЗМІ (авторський внесок – 25%).

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження апробовано на науково-практичних конференціях різного рівня, зокрема:

міжнародних – «Actual trends of modern scientific research» (Берлін, 2021), «Розвиток професійної майстерності педагога в умовах нової соціокультурної реальності» (Тернопіль, 2023 р.);

всеукраїнських – «Актуальні проблеми лінгвістики та методики викладання іноземних мов у вищому навчальному закладі та школі» (Вінниця, 2011), «Інтернаціоналізація вищої освіти України в умовах полікультурного світового простору: стан, проблеми, перспективи» (Маріуполь, 2018), «Актуальні проблеми лінгвістики та методики викладання іноземних мов у вищому навчальному закладі та школі» (Вінниця, 2018), «Актуальні проблеми філології та методики викладання іноземних мов у сучасному мультилінгвальному просторі» (Вінниця, 2018), «Актуальні проблеми лінгвістики та методики викладання іноземних мов у вищому навчальному закладі та школі» (Вінниця, 2019), «Актуальні проблеми лінгвістики та методики викладання іноземних мов у вищому навчальному закладі та школі» (Вінниця, 2019), «Актуальні проблеми філології та методики викладання іноземних мов у сучасному мультилінгвальному просторі» (Вінниця, 2020), «Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами» (Вінниця, 2021), «Актуальні проблеми лінгвістики та методики викладання іноземних мов у вищому навчальному закладі та школі» (Вінниця, 2021), «Актуальні проблеми філології та методики викладання іноземних мов у сучасному мультилінгвальному просторі» (Вінниця, 2021), «Актуальні проблеми філології та методики викладання іноземних мов у сучасному мультилінгвальному просторі» (Вінниця, 2022), «Актуальні проблеми лінгвістики та методики викладання іноземних мов у вищому навчальному закладі та школі» (Вінниця, 2023), «Актуальні проблеми лінгвістики та методики викладання іноземних мов у вищому навчальному закладі та школі» (Вінниця, 2024), «Актуальні проблеми лінгвістики, перекладознавства, методики навчання іноземних мов та зарубіжної літератури в сучасному освітньому просторі» (Вінниця, 2025);

регіональних – «Теоретичні та прикладні проблеми сучасної філології» (Умань, 2021).

Публікації. Результати дисертаційної роботи висвітлено в 21 наукових працях, які відображають основні результати дослідження (15 – одноосібних), з яких: 5 статей у наукових виданнях, що входять до бази Web of Science Core Collection або Scopus, 16 статей у наукових виданнях, внесених до Переліку наукових фахових видань України, 1 розділ монографії. У 26 працях, додатково відображено наукові результати докторської дисертації, з них: 17 тез у матеріалах науково-практичних конференцій, 9 праць в інших виданнях.

Кандидатську дисертацію на тему «Формування в майбутніх педагогів умінь роботи з іншомовною літературою засобами інформаційно-телекомунікаційних технологій» зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти захищено в 2009 році. Її матеріали в тексті докторської дисертації не використовуються.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків до кожного з них, списку використаних джерел до кожного з них (всього 502 найменування, з них – 194 іноземними мовами), загальних висновків та додатків. Загальний обсяг роботи – 544 сторінок, із них 446 сторінок основного тексту. Робота містить 21 таблиць та 26 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У *вступі* обґрунтовано актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими програмами, планами і темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження; обґрунтовано концептуальні, методологічні та теоретичні засади дослідження; сформульовано гіпотезу; окреслено методи дослідження; розкрито наукову новизну, практичне значення одержаних результатів та подано відомості про впровадження результатів наукового пошуку; схарактеризовано особистий внесок автора у роботах, опублікованих у співавторстві; подано відомості про апробацію результатів дослідження; наведено структуру та обсяг дисертації.

У *першому розділі* – *«Характеристика провідних концептів проблеми професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації»* – здійснено теоретичний аналіз розробленості наукової проблеми; конкретизовано термінологічне поле дослідження; виявлено особливості професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації у вітчизняному та зарубіжному досвіді.

У ході дослідження встановлено, що проблема підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації є предметом міждисциплінарного дослідження, що інтегрує підходи з різних наук, таких як антропологія, психологія, культурологія, лінгвістика, філософія, соціологія, педагогіка тощо.

Розкрито роль вчених у дослідженні міжкультурної комунікації, а також їхні підходи до цієї проблематики, що охоплюють широкий спектр аспектів: від дефінітивного аналізу основних понять до розгляду психолого-педагогічних, культурних та соціальних чинників, що впливають на процеси міжкультурної взаємодії. Зазначено важливі аспекти, такі як культурний релятивізм, емпатія, герменевтика, комунікативна етика та постколоніальна критика, які сприяють покращенню спілкування між різними культурами.

На основі проведеного аналізу визначені та сформульовані понятійно-дефінітивний апарат дослідження.

Концепт «комунікація» у дослідженні трактується як багатовимірний процес обміну інформацією, значеннями та емоціями між суб'єктами, що відбувається у вербальній, невербальній або цифровій формах, спрямований на

встановлення взаєморозуміння, взаємодію та спільне конструювання соціальної реальності.

Міжкультурну комунікацію в роботі визначено як процес обміну інформацією, ідеями, емоціями та значеннями між представниками різних культур, який включає взаємне розуміння, адаптацію та взаємодію, спрямовані на досягнення гармонії та ефективної співпраці, охоплює як вербальні, так і невербальні аспекти спілкування, враховує культурні норми, цінності, світогляд та специфічні комунікативні стилі учасників. Міжкультурна комунікація сприяє подоланню культурних бар'єрів, збагаченню культурного досвіду та розвитку глобальної взаємоповаги й толерантності.

Запропоновано авторське трактування дефініції «професійна підготовка педагогів до міжкультурної комунікації» під якою слід розуміти цілеспрямований процес навчання, розвитку знань, умінь і компетенцій, спрямованих на формування здатності педагогів ефективно взаємодіяти з представниками різних культурних спільнот, що передбачає оволодіння теоретичними знаннями про культурні відмінності, розвиток комунікативних навичок, толерантності, культурної чутливості та здатності адаптувати свою професійну діяльність до багатокультурного освітнього середовища для забезпечення гармонійної взаємодії та підтримки полікультурного діалогу в закладах освіти.

Готовність майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації у дисертації потрактовано як комплексну інтегративну якість, яка поєднує в собі знання, уміння, навички та особистісні характеристики, необхідні для ефективного спілкування, взаємодії та співпраці з представниками різних культур.

Результати до слідження засвідчили, що система вищої освіти України має враховувати глобалізаційні тенденції та впроваджувати необхідні зміни для адаптації до швидко змінюваних вимог ринку праці та збільшення конкурентоздатності майбутніх педагогів. Аналіз освітніх програм провідних закладів вищої освіти України показує, що дисципліни «Міжкультурна комунікація» та «Основи міжкультурної комунікації» представлені обмежено, особливо у педагогічних університетах. Це свідчить про недостатню увагу до підготовки майбутніх педагогів у сфері міжкультурної взаємодії, хоча її значущість зростає в умовах глобалізації та мультикультурного суспільства. Водночас є класичні університети, де ця дисципліна є частиною навчальних планів. Однак її основна спрямованість орієнтована на спеціальності, пов'язані з журналістикою, економікою, менеджментом, туризмом, військовою справою та міжнародними відносинами. Це свідчить про усвідомлення важливості міжкультурної комунікації у професійній підготовці, але вказує на брак системного підходу до її інтеграції в педагогічну освіту. Педагогічні університети України здебільшого включають міжкультурну комунікацію як вибірковий курс, що свідчить про необхідність розширення цієї дисципліни у підготовці майбутніх педагогів.

Аналіз вітчизняного досвіду підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації вказує, що існує нагальна потреба у розширенні змісту педагогічних освітніх програм шляхом включення міжкультурної комунікації як обов'язкової дисципліни. Сучасні освітні програми повинні бути адаптовані до реалій міжкультурної взаємодії, шляхом упровадження також спеціальних курсів та модулів. Це сприятиме формуванню відповідних компетентностей у майбутніх учителів, що є важливим для забезпечення ефективної комунікації в сучасному полікультурному освітньому середовищі.

Розглянуто зарубіжний досвід підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації в закладах вищої освіти, висвітлено ключові методи та практики, які застосовуються у різних країнах, а також виявлено найефективніші підходи до формування міжкультурних компетентностей у майбутніх педагогів.

Встановлено, що міжнародні організації, такі як ЮНЕСКО (Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури), ОЕСР (Організація економічного співробітництва та розвитку) та Європейська комісія, відіграють важливу роль у розробці стандартів і рекомендацій щодо міжкультурної комунікації та підготовки педагогів у багатокультурних умовах. Їхня звітність та дослідження мають широкий вплив на формування освітньої політики країн-членів і слугують основою для модернізації педагогічної підготовки.

З'ясовано, що багато закладів вищої освіти в різних країнах інтегрують курси з міжкультурної комунікації у свої освітні програми, що дозволяє студентам оволодіти знаннями про культурні особливості, етичні норми та комунікативні стратегії, необхідні для ефективної взаємодії з представниками інших культур, поєднуючи теорію з практичними тренінгами та стажуваннями у міжнародних середовищах. Європейський підхід до міжкультурної підготовки педагогів є прикладом багаторівневого підходу, спрямованого на інтеграцію навичок і знань, необхідних для роботи в різноманітному середовищі.

В університетах США широко застосовується концепція Culturally Responsive Teaching (Культурно-чутливе викладання), яка навчає майбутніх педагогів враховувати культурне розмаїття своїх студентів. Програми таких університетів, як Гарвард, Стенфорд та Колумбійський університет, містять курси, що спрямовані на розвиток міжкультурної компетентності, зокрема тренінги з подолання культурних бар'єрів.

США також відомі акцентом на культурну інклюзивність. У багатьох американських університетах підготовка педагогів включає курси про толерантність, расову та культурну дискримінацію, практики в громадах із різноманітним соціокультурним складом. Це дає майбутнім педагогам змогу навчитися працювати у різних контекстах та вирішувати складні питання соціальної взаємодії. Відповідно, основними аспектами національної стратегії до 2025 року була інклюзивність, різноманітність та рівність у освіті.

Курси з інклюзивності та культурної компетентності є обов'язковими в багатьох педагогічних програмах. Вони включають теми про расову та етнічну різноманітність, соціальну справедливість, історичні аспекти взаємодії між

різними культурними групами. Педагоги проходять практичну підготовку в школах, де навчаються діти різних національностей. Це дозволяє їм взаємодіяти з культурно різноманітними групами учнів та адаптувати методики навчання.

Школи та університети проводять тренінги для педагогів на тему боротьби з упередженнями, вирішення конфліктів, пов'язаних із культурною різноманітністю, та розвитку навичок ефективної комунікації. У навчальні програми часто інтегруються аспекти історії, мистецтва та літератури, що відображають внесок різних етнічних і культурних груп. Це дозволяє учням краще розуміти своїх однолітків і сприяє формуванню толерантного суспільства.

Близькосхідні країни акцентують увагу на розвитку міжрелігійної толерантності серед педагогів. В умовах міжкультурних та міжрелігійних конфліктів педагогічні програми включають курси, спрямовані на діалог між представниками різних релігій та культур.

Зарубіжний досвід доводить, що підготовка майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації має відбуватися комплексно – через міжнародні освітні програми, інтеграцію міжкультурного компонента в навчальні плани, використання цифрових технологій, створення полікультурного середовища та підготовку викладачів. Впровадження таких практик у систему вищої освіти України сприятиме розвитку глобальної компетентності педагогів та ефективній міжкультурній взаємодії у професійній діяльності.

У другому розділі – **«Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації»** – проаналізовано методологічні підходи та принципи професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації; розкрито вплив інтернаціоналізації на розвиток міжкультурної комунікації майбутніх педагогів.

Методологічними підходами до дослідження проблеми підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації визначено: синергетичний, системний, міждисциплінарний, антропологічний, діяльнісний, комунікативний, особистісно орієнтований, культурологічний, лінгвокультурний, етнокультурний, компетентнісний, критичний.

У професійній підготовці майбутніх педагогів *синергетичний підхід* дозволяє моделювати зміст освітнього процесу, підготовленості майбутнього педагога до соціально-культурного розмаїття, змін в освітній політиці та різних сферах життєдіяльності суспільства.

Реалізація положень *системного підходу* передбачає розгляд професійної підготовки майбутніх педагогів як системи взаємопов'язаних компонентів, взаємодія яких забезпечує оволодіння комплексом якостей і компонентів, що формують уміння міжкультурної комунікації.

Міждисциплінарний підхід дає змогу розглядати підготовку майбутнього педагога до міжкультурної комунікації як інтегративну єдність його теоретичної та практичної, загальнопрофесійної та предметної готовності, а також як процес інтеграції та взаємодії навчальних дисциплін різних блоків і спрямованості.

Антропологічний підхід допомагає забезпечити майбутніх педагогів інструментами для аналізу культурних відмінностей, подолання бар'єрів і створення ефективного міжкультурного діалогу в освітньому середовищі.

Діяльнісний підхід орієнтує на сприйняття професійної підготовки майбутніх педагогів як особливого виду діяльності, спрямованої на самовдосконалення й саморозвиток педагога, через цілеспрямовану, вмотивовану активність, варіативність дій, готовність до міжкультурної комунікації.

Комунікативний підхід, заснований на діяльності індуктивного характеру, з включенням студента в активну діяльність спілкування іноземною мовою за допомогою умовно-мовленнєвих і мовленнєвих ситуацій уможливорює підготовку майбутніх педагогів до іншомовного міжкультурного спілкування з урахуванням рівнів функціонування системи мови.

Особистісно орієнтований підхід дозволяє організувати підготовку майбутніх педагогів до здійснення міжкультурної комунікації з урахуванням особистісних особливостей професійної діяльності учасників міжкультурної взаємодії.

Культурологічний підхід забезпечує залучення майбутніх педагогів до національної і світової культури, сприяє набуттю студентами практичних умінь міжкультурної взаємодії, розвитку емпатії, відкритості до інших культур, а також здатності знаходити спільну мову з учнями та колегами з різних культурних середовищ, допомагає майбутнім педагогам гнучко адаптуватися до нових культурних умов і вибудовувати стратегії ефективної комунікації з урахуванням культурних особливостей; готує майбутніх педагогів до розуміння потреб учнів з різним культурним бекграундом, що сприяє розвитку інклюзивного освітнього процесу та кращому залученню учнів до навчання, забезпечує майбутніх педагогів інструментами для роботи в умовах глобалізації, коли міжкультурні комунікації стають важливою складовою педагогічної практики.

Лінгвокультурний підхід дає змогу виявити орієнтованість лінгвокультурології на вивчення мови у взаємозв'язку з пізнанням особистістю культури. Ця вимога сприяє посиленню значущості культурного аспекту у вивченні мови і важливості лінгвістичного аспекту в дослідженні процесів використання мови людиною як представником культури етносу (нації), полікультурного (нації), полікультурного соціуму.

Важливість *етнокультурного підходу* полягає у формуванні етноорієнтованої особистості і допомагає студентам усвідомити та цінувати власну культурну ідентичність, а також розуміти й поважати інші культури; у розвитку менталітету толерантного ставлення до культурних відмінностей, що є ключовим у глобалізованому світі; підвищенні міжкультурної компетентності, забезпечуючи студентів знаннями та навичками, необхідними для ефективної міжкультурної комунікації, що є важливим у професійній діяльності. Етнокультурний підхід в освітньому процесі уможливорює зберегти, розвинути етнокультури в їхній своєрідності в міжкультурному освітньому

просторі, пізнати й переосмислити рідну та іншомовну культури в їхній діалогічній єдності.

Соціокультурний підхід дозволяє майбутнім педагогам краще зрозуміти свою роль як представників певної соціальної групи та культури, що допомагає уникати етноцентризму й сприяє розвитку взаєморозуміння з іншими культурами; навчає педагогів критично осмислювати суспільні стереотипи й упередження, які можуть впливати на міжкультурну комунікацію; допомагає розпізнавати дискримінаційні практики та сприяє формуванню толерантного й справедливого ставлення до учнів з різних соціокультурних груп.

Компетентнісний підхід у процесі формуванні навичок міжкультурної комунікації, що має системний, інтегративний характер, сприяє розвитку у здобувачів освіти міжкультурних компетенцій та їхньої особистісної складової як компонентів професійної компетентності майбутніх педагогів.

Критичний підхід у професійній підготовці майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації сприяє не лише глибшому розумінню культурних відмінностей, але й аналізу соціальних структур, що впливають на комунікацію та освітній процес. Він допомагає формувати педагогів, які здатні працювати на основі соціальної справедливості та культурної рівноправності, створюючи інклюзивне та толерантне освітнє середовище. Завдяки критичному підходу педагоги не лише навчають, але й виховують майбутніх громадян, які вміють критично мислити і цінувати культурне різноманіття.

Схарактеризовано основні принципи професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації: культурного взаємозбагачення, комунікативності, толерантності та емпатії, адаптивності та гнучкості, інтеграції міжкультурних знань та компетенцій, науковості, безбар'єрності, проблемності.

Реалізація *принципу культурного взаємозбагачення* передбачає багаторівневий підхід, що включає навчальні програми, інтерактивні методи, спільні проєкти, культурні заходи та використання сучасних технологій. Такий підхід сприяє не лише розвитку міжкультурної компетентності майбутніх педагогів, а й формуванню їхньої здатності створювати інклюзивне, толерантне та різноманітне навчальне середовище.

Принцип комунікативності реалізується через систему підходів, що включає розвиток вербальних і невербальних навичок, практичне моделювання ситуацій, активне слухання, емоційну грамотність, вивчення стилів комунікації та вміння долати комунікативні бар'єри. Ці навички дозволяють майбутнім педагогам формувати відкритий діалог, розвивати взаємоповагу та ефективно взаємодіяти з учнями в багатокультурному середовищі.

Реалізація *принципу толерантності та емпатії* у підготовці майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації передбачає: розвиток культурної обізнаності, емпатійних навичок, навичок врегулювання конфліктів, саморефлексії, та створення інклюзивного середовища. Такий підхід допомагає майбутнім педагогам формувати толерантне і чуйне ставлення до учнів, що є необхідним для забезпечення комфортного та підтримуючого освітнього

середовища в умовах культурного різноманіття.

Принцип адаптивності та гнучкості реалізується через багаторівневий підхід, який включає диференційоване навчання, інтерактивні методи, використання технологій, розвиток навичок швидкого прийняття рішень, саморефлексію та готовність до змін. Ці навички дають можливість педагогам гнучко реагувати на потреби та культурні особливості учнів, адаптувати освітній процес і створювати максимально сприятливе навчальне середовище.

Реалізація *принципу інтеграції міжкультурних знань та компетенцій* у підготовці майбутніх педагогів включає системний підхід, який охоплює освітні програми, практичні завдання, культурні обміни, саморефлексію та міжкультурні проєкти. Завдяки цьому педагоги набувають необхідних знань і навичок для ефективного викладання у багатокультурному середовищі, що забезпечує якісний і комфортний освітній процес для учнів різних культур.

Реалізація *принципу науковості* у підготовці майбутніх педагогів забезпечує фундаментальну теоретичну та практичну основу для їхньої професійної діяльності, що включає: використання науково обґрунтованих методик, розвиток критичного мислення, проведення досліджень, підготовку наукових публікацій та навчання через дослідження. Завдяки цьому підходу майбутні педагоги оволодівають глибокими знаннями та здатністю критично оцінювати і застосовувати наукові дані у своїй професійній діяльності, що підвищує їхню компетентність у роботі в міжкультурному середовищі.

Принцип безбар'єрності в освітньому процесі реалізується через створення доступного фізичного середовища, адаптацію навчальних методів, застосування принципів універсального дизайну для навчання, використання цифрових технологій, а також розвиток інклюзивної культури та толерантного ставлення до розмаїтості. Такий підхід дозволяє майбутнім педагогам забезпечити рівні можливості для всіх здобувачів освіти, незалежно від їхніх особливостей, що сприяє створенню інклюзивного та безбар'єрного освітнього середовища.

Принцип проблемності у підготовці майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації реалізується через проблемні завдання, аналіз кейсів, дослідницьке навчання, групову роботу, дискусії, симуляції тощо. Цей підхід сприяє розвитку критичного мислення, навичок аналізу та уміння приймати обґрунтовані рішення у складних міжкультурних ситуаціях. Майбутні педагоги вчаться вирішувати проблеми, враховуючи культурні відмінності, що є необхідним для роботи у багатокультурному середовищі.

Визначено основні стратегії інтернаціоналізації в освіті, які здійснюють значний внесок у процес ефективної міжкультурної комунікації майбутніх педагогів та інтегрують міжнародний та міжкультурний вимір в освітні програми, методи викладання, дослідницьку діяльність і мобільність студентів та викладачів: академічна мобільність, інтеграція міжкультурного компоненту в освітній процес, віртуальна академічна мобільність та цифрові технології, співпраця з міжнародними організаціями та університетами, полікультурне середовище у закладах освіти. Реалізація цих стратегій забезпечує майбутнім

педагогам необхідні навички ефективної міжкультурної комунікації, формує їхню глобальну свідомість, готовність до роботи в мультикультурних командах та здатність адаптуватися до різних соціокультурних контекстів у професійній діяльності.

З'ясовано, що проблема мультикультурності полягає в тому, що сучасні освітні установи стають майданчиком для взаємодії людей різних національностей та культур. Педагоги стикаються з необхідністю розуміння не лише мовних відмінностей, а й соціальних, культурних та релігійних особливостей учнів. Підготовка педагогів включає навчання основам соціальної відповідальності, здатності до запобігання конфліктам на ґрунті культурних відмінностей. Уміння вирішувати міжкультурні конфлікти є важливим для побудови стабільного навчального середовища. Сучасні педагогічні програми адаптовані до реалій міжкультурної взаємодії, що передбачає впровадження спеціальних курсів та модулів, що дозволяють студентам здобувати знання про культурне різноманіття та практично застосовувати їх.

У третьому розділі – *«Система професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації»* – спроектовано та обґрунтовано структурно-функціональну моделі системи професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації; визначено критерії, показники та схарактеризовано рівні сформованості готовності майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації; розроблено навчально-методичне забезпечення системи професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації.

Дисертацію ґрунтовано на положенні про те, що професійна підготовка майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації є цілісною і динамічною системою, що має соціально-зумовлений характер і залежить від теоретичних, методичних, організаційних і практичних детермінант.

Щоб зробити процес підготовки підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації керованим, необхідно мати чіткі уявлення про початковий і кінцевий продукт педагогічних зусиль. В цьому плані продуктивним виступає метод моделювання – створення моделей об'єкта вивчення. Моделювання педагогічного явища (факту) передбачає імітацію (розумову або матеріальну) реально існуючих особливостей даного явища (факту) як педагогічної системи за допомогою створення спеціальних аналогів, в яких відтворюються принципи організації й функціонування цієї системи.

Моделюючи структуру і зміст системи підготовки підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації, ми враховували основні засади моделювання, які визначають її функції у педагогічному дослідженні, оскільки лише за дотримання цих принципів моделювання як метод наукового дослідження дозволяє об'єднати емпіричне і теоретичне у педагогічному дослідженні, тобто поєднувати в ході вивчення педагогічного об'єкта пряме спостереження, факти, експеримент із побудовою логічних конструкцій та наукових абстракцій.

Враховуючи структуру, особливості досліджуваного процесу та обраного підходу було здійснено спробу розробки такої структурно-функціональної моделі, яка б дозволила з урахуванням сучасних реалій здійснювати ефективну професійну підготовку майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації. Модель проєктувалася на основі соціального замовлення суспільства на підготовку педагога, вимог державного освітнього стандарту до рівня освітньої та професійної підготовки вчителя.

Запропонована нами модель може бути охарактеризована як структурно-функціональна, динамічна та детермінована. Модель відображає етапність впровадження системи професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації: від мети до прогнозованого результату.

Розроблена структурно-функціональна модель системи професійної підготовки педагогів до міжкультурної комунікації складається з концептуально-цільового, проєктувально-організаційного, змістовно-технологічного, діагностико-результативного блоків, пов'язаних функціональними зв'язками.

Концептуально-цільовий блок відображає мету, завдання, методологічні підходи та принципи професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації; проєктувально-організаційний охоплює педагогічні умови ефективної професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації; змістовно-технологічний репрезентує навчально-методичний ресурс професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації, форми (очне, дистанційне, змішане, модульне, практичне навчання, семінари, менторство), методи (проблемне навчання, ігри, кейс-стаді, створення ситуацій пізнавальної дискусії, мозковий штурм, імітаційне моделювання, тренінгові вправи, метод проєктів) та технології (інтерактивні, проєктні, кейс-технології, інформаційно-комунікаційні) навчання; діяльнісно-результативний відображає критерії з відповідними показниками вияву та рівні сформованість готовності майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації. Результатом є сформованість готовності майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації (рис. 1).

Для виявлення ефективності та динамічності структурно-функціональної моделі системи професійної підготовки педагогів до міжкультурної комунікації було визначено критерії оцінювання готовності майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, афективний, поведінковий.

Мотиваційно-ціннісний критерій готовності до міжкультурної комунікації визначає ступінь активності та ініціативності особистості у міжкультурній комунікації, а також її здатність до конструктивного спілкування та співпраці в багатокультурному середовищі. Показниками вияву мотиваційно-ціннісного критерію є внутрішнє прагнення до пізнання інших культур, бажання ефективно співпрацювати з представниками різних культур, мотивація до самовдосконалення в галузі міжкультурної комунікації

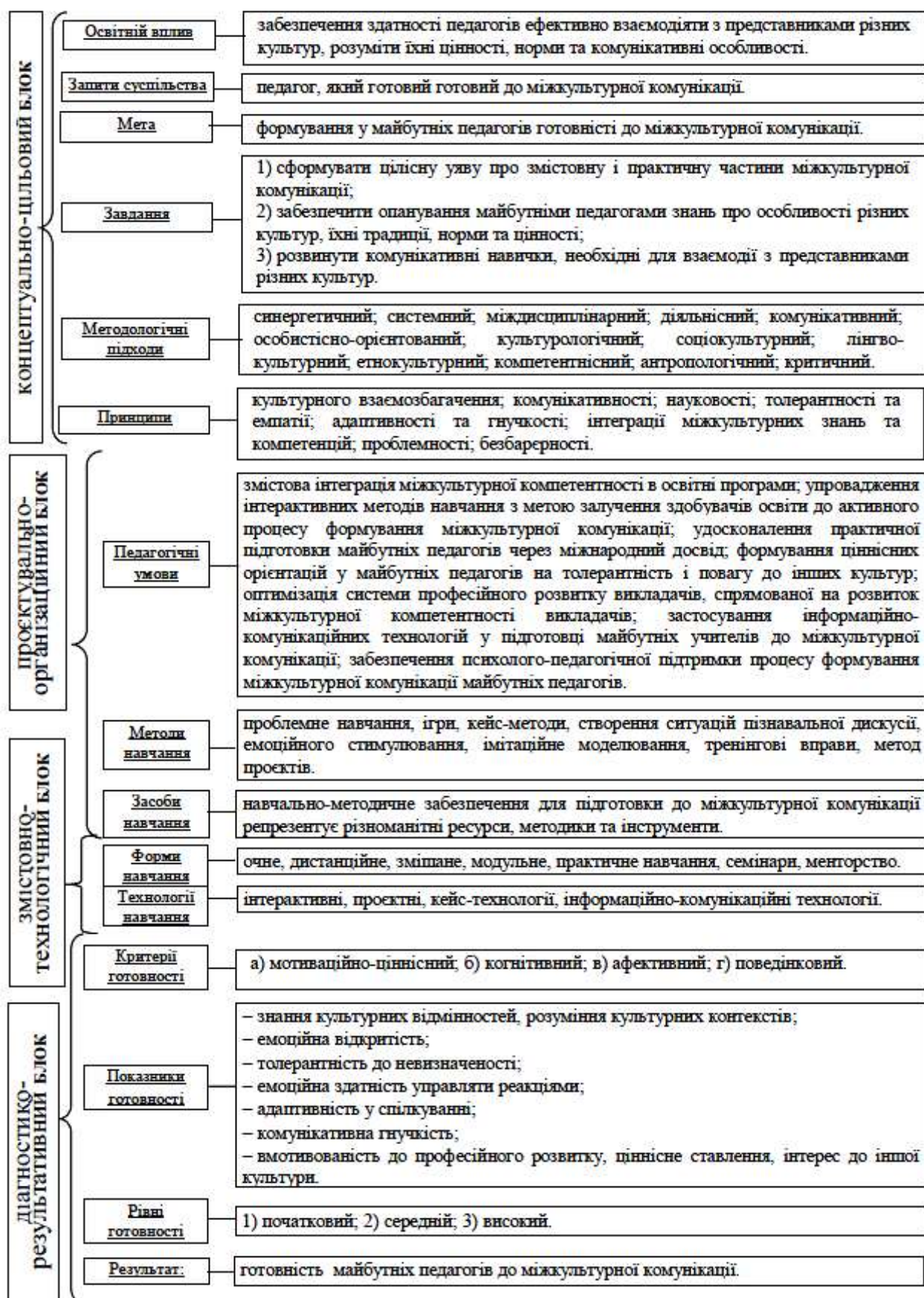

Рис. 1. Структурно-функціональна модель системи професійної підготовки майбутніх педагогів до ефективної міжкультурної комунікації

Афективний критерій готовності до міжкультурної комунікації пов'язаний із емоційними складовими, емпатією. Показниками вияву афективного критерію є толерантність, емпатія, відкритість до нового культурного досвіду, здатність до емоційної стабільності у ситуаціях міжкультурного спілкування.

Поведінковий критерій готовності до міжкультурної комунікації пов'язаний із зовнішніми проявами та діями. Показниками вияву поведінкового критерію є навички міжкультурної комунікації, уміння вирішувати конфлікти, що виникають на культурній основі, здатність до адаптації комунікативних стратегій відповідно до культурного контексту.

Відповідно до зазначених критеріїв і показників їх вияву, схарактеризовано рівні сформованості готовності майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації: початковий, середній, високий.

Початковий рівень. Майбутні педагоги мають базові знання та уміння, які дозволяють їм виконувати обмежений набір професійних завдань. Вони розуміють загальні принципи міжкультурної комунікації, але їх мотивація до самовдосконалення та розвитку професійних навичок недостатня. Вони потребують додаткової підтримки та навчання для підвищення свого рівня міжкультурної компетентності. Їм необхідно активізувати процес навчання та практичної підготовки для досягнення вищого рівня готовності до міжкультурної комунікації.

Середній рівень. Майбутні педагоги володіють основними знаннями та навичками, які необхідні для ефективного виконання професійних завдань у міжкультурному контексті. Вони розуміють важливість мовної компетентності та міжкультурного спілкування, однак можуть зіткнутися з труднощами при вирішенні більш складних завдань, що вимагають глибокого аналізу та адаптації. Ці студенти виявляють готовність до вивчення та розвитку, але їм необхідне додаткове стимулювання та навчальні ресурси для поглиблення своїх знань і навичок. Їхня здатність до адаптації в міжкультурному середовищі є обмеженою, що вимагає зосередження на розвитку міжкультурної чутливості та комунікативної гнучкості.

Високий рівень. Майбутні педагоги на високому рівні сформованості готовності до міжкультурної комунікації демонструють виняткове розуміння та майстерність у міжнародних стандартах, мовних нормах, а також використанні спеціалізованої лексики та термінології відповідно до своєї професії. Вони не тільки усвідомлюють необхідність міжкультурного спілкування, але й активно застосовують знання в практичній діяльності, демонструючи глибокий рефлексивний аналіз та критичне мислення у складних професійних ситуаціях. Їх висока мотивація до неперервного самовдосконалення, включаючи вивчення нових культур та мов, дозволяє їм вдосконалювати свої здібності та адаптуватися до швидкозмінного міжнародного середовища.

Для реалізації системи професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації було розроблене спеціальне навчально-методичне забезпечення.

У четвертому розділі – *«Педагогічні умови реалізації системи професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації»* – обґрунтовано педагогічні умови, які сприяють ефективній професійній підготовці майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації: змістова інтеграція міжкультурної компетентності в освітні програми; упровадження інтерактивних методів освітнього процесу з метою залучення здобувачів освіти до активного процесу формування міжкультурної комунікації; удосконалення практичної підготовки майбутніх педагогів через міжнародний досвід; формування ціннісних орієнтацій у майбутніх педагогів на толерантність і повагу до інших культур; оптимізація професійного розвитку викладачів, спрямованого на розвиток міжкультурної компетентності; застосування інформаційно-комунікаційних технологій у підготовці майбутніх учителів до міжкультурної комунікації; забезпечення психолого-педагогічної підтримки процесу формування міжкультурної комунікації майбутніх педагогів.

У ході наукового пошуку встановлено, що змістова інтеграція міжкультурної компетентності в освітні програми, яка передбачає цілеспрямоване включення елементів міжкультурного навчання у структуру освітніх програм і навчальних дисциплін, сприяє створенню всебічно підготовленого вчителя, здатного ефективно працювати у багатокультурному середовищі, дозволяє формувати у майбутніх педагогів високий рівень емпатії, толерантності, здатності до адаптації та конструктивної взаємодії, що є ключовими навичками у сучасній глобалізованій освіті.

Необхідність упровадження інтерактивних методів навчання з метою залучення здобувачів освіти до активного процесу формування міжкультурної комунікації пояснюємо тим, що виконання завдань, які моделюють реальні міжкультурні комунікативні ситуації, дозволяють майбутнім педагогам практикувати толерантне спілкування, розвивають здатність вирішувати проблеми та сприяють адаптації до різноманітних культурних контекстів. Методи навчання, що запроваджуються в професійній підготовці, мають забезпечувати мовленнєву активність студентів, індивідуалізацію та ситуативність навчання та новизну навчальних ситуацій, сприяти розвитку творчого потенціалу здобувачів освіти. До інтерактивних методів навчання, які сприяють залученню майбутніх педагогів до активного процесу формування міжкультурної комунікації відносимо: ігри, кейс-метод, проекти, тренінги, моделювання міжкультурних ситуацій тощо. Важливою є також організація дебатів на актуальні теми, пов'язані з культурними відмінностями, що дозволяє студентам поглибити розуміння іншої точки зору. Ці методи базуються на активній взаємодії студентів між собою та з викладачем, що створює можливості для практичного опрацювання навичок міжкультурної комунікації, розуміння різноманітності культур і розвитку емпатії.

Виявлено, що практична підготовка майбутніх учителів через залучення до міжнародного досвіду є ефективною педагогічною умовою формування готовності до міжкультурної комунікації. Інтеграція міжнародного досвіду в підготовку педагогів сприяє формуванню нового покоління педагогів, здатних

ефективно працювати в умовах сучасних освітніх викликів. Міжнародний досвід є потужним інструментом для розвитку міжкультурної комунікації. Участь у програмах академічної мобільності, міжнародних проєктах і стажуваннях дозволяє студентам не лише отримати нові знання та навички, але й сприяє розвитку таких компетентностей, як толерантність, емпатія, адаптивність та здатність до діалогу в міжкультурному середовищі.

Встановлено, що формування ціннісних орієнтацій на толерантність і повагу, в основі якої є створення такого середовища, яке стимулює розвиток цінностей толерантності, поваги до інших культур та інтересу до їх пізнання – є важливою умовою професійної підготовки педагогів до міжкультурної комунікації, оскільки передбачає розвиток у майбутніх педагогів стійких переконань і установок, які сприяють прийняттю культурного різноманіття, подоланню стереотипів та упереджень, а також побудові гармонійної взаємодії в багатокультурному середовищі.

З'ясовано, що підготовка майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації залежить також від рівня компетентності самих викладачів, які відіграють ключову роль у формуванні міжкультурної компетентності здобувачів освіти, а отже, самі повинні бути висококваліфікованими у цій сфері. Це вимагає від викладачів постійного оновлення знань, розвитку практичних навичок та формування позитивного ставлення до культурного різноманіття. Необхідно забезпечити їхній професійний розвиток через семінари, тренінги та курси підвищення кваліфікації, орієнтовані на розуміння міжкультурної специфіки та інноваційних підходів до її викладання. Виявлено, що викладачі, які опанували сучасні методики навчання і розуміють особливості міжкультурної комунікації, ефективніше готують студентів до роботи у багатокультурному середовищі, демонструють повагу до різноманіття, стають моделлю для наслідування, сприяючи створенню толерантного освітнього середовища. Завдяки високій кваліфікації викладачів майбутні педагоги краще розуміють складнощі міжкультурної взаємодії та набувають навичок, необхідних для успішної професійної діяльності. Участь у міжнародних програмах, стажуваннях та проєктах дозволяє викладачам будувати міжнародні професійні зв'язки та вдосконалювати свою педагогічну майстерність.

Доведено, що сучасні інформаційно-комунікаційні технології створюють додаткові можливості для підготовки до міжкультурної комунікації. Використання онлайн-ресурсів, платформ для міжнародного співробітництва, вебінарів з іноземними фахівцями та віртуальних обмінів дозволяє розширити горизонти навчання і знизити бар'єри між культурами. А саме, використання платформ для спільного навчання з іноземними студентами сприяє формуванню навичок взаємодії в глобальному контексті. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій у підготовці майбутніх учителів до міжкультурної комунікації є не лише сучасною освітньою тенденцією, але й необхідністю для забезпечення їхньої конкурентноздатності на глобальному ринку праці.

З'ясовано, що забезпечення належної психолого-педагогічної підтримки процесу формування міжкультурної комунікації майбутніх педагогів, сприяє результативності та ефективності реалізації системи професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації. Вона не лише сприяє їхньому професійному та особистісному розвитку, але й створює умови для формування толерантності, емпатії та готовності до взаємодії у глобальному середовищі.

У п'ятому розділі – *«Експериментальна перевірка ефективності системи професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації»* – описано організацію та методи експериментального педагогічного дослідження якості професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації; визначено ефективність системи професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації.

Організація та методи експериментального педагогічного дослідження якості професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації

Дослідно-експериментальна робота здійснювалася у формі трьохетапного педагогічного експерименту впродовж 2023-2025 років. На різних етапах педагогічного експерименту дослідженням охоплено 298 студентів закладів вищої освіти. Така дослідницька база дала змогу забезпечити репрезентативність статистично достовірної вибірки й розширити межі використання теоретичних висновків і практичних рекомендацій.

Констатувальний етап педагогічного експерименту був спрямований на діагностику початкового рівня готовності майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації. Перший етап передбачав комплексне оцінювання всіх компонентів готовності за допомогою розробленого діагностичного інструментарію. На цьому етапі було визначено базові показники для подальшого порівняння.

Формувальний етап педагогічного експерименту становив основний період експериментального впливу, під час якого відбувалася реалізація розробленої системи професійної підготовки майбутніх педагогів до ефективної міжкультурної комунікації. Робота, яка була проведена під час цього етапу, дозволила забезпечити поступовий та систематичний розвиток усіх компонентів готовності майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації через впровадження спеціально розроблених навчальних модулів, тренінгових програм. Студенти засвоїли професійно-орієнтовані навчальні спецкурси («Основи міжкультурної комунікації у педагогічній діяльності», «Педагогічне лідерство в полікультурному освітньому середовищі», «Міжкультурна комунікація в освітньому процесі») за авторською педагогічною методикою.

Контрольний етап педагогічного експерименту був присвячений повторній діагностиці рівня готовності майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації з метою встановлення ефективності авторської системи професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації. У межах контрольної перевірки знань та сформованих міжкультурних

компетентностей у респондентів, дослідниками здійснювалося застосування того самого діагностичного інструментарію, що використовувався на констатувальному етапі.

Експериментальна система професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації впроваджувалася у ЗВО в три етапи: формувальний, практико-орієнтований і рефлексивно-корекційний, що забезпечило системний підхід до підготовки майбутніх педагогів до роботи в полікультурному освітньому середовищі. Успішне впровадження спеціалізованих курсів, зокрема «Основи міжкультурної комунікації у педагогічній діяльності», «Педагогічне лідерство в полікультурному освітньому середовищі» та «Міжкультурна комунікація в освітньому процесі», у поєднанні з інтерактивними методами навчання (кейс-метод, рольові ігри, тренінги, мозковий штурм, проєктні технології тощо), сприяло формуванню професійних знань, умінь і навичок, необхідних для ефективної міжкультурної взаємодії.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій, мультимедійних матеріалів, онлайн-курсів і спеціалізованих мобільних додатків значно розширило доступ до міжнародного освітнього досвіду, підвищило мотивацію студентів і забезпечило наочність освітнього процесу. Психолого-педагогічна підтримка, зокрема тренінги з розвитку емоційної культури та міжкультурної емпатії, відіграла ключову роль у подоланні стереотипів, формуванні толерантного ставлення до представників інших культур і розвитку адаптивності до полікультурного середовища. Міжнародна кооперація та програми академічної мобільності збагатили практичний досвід студентів, сприяючи їхній готовності до роботи в умовах культурного розмаїття.

У межах реалізації системи професійної підготовки майбутніх педагогів до ефективної міжкультурної комунікації було впроваджено у заклади вищої освіти педагогічні умови, які сприяли ефективній підготовці студентів до міжкультурної комунікації.

Узагальнені результати розподілу респондентів за рівнями готовності майбутніх педагогів до ефективної міжкультурної комунікації до експерименту репрезентовано на рис. 2.

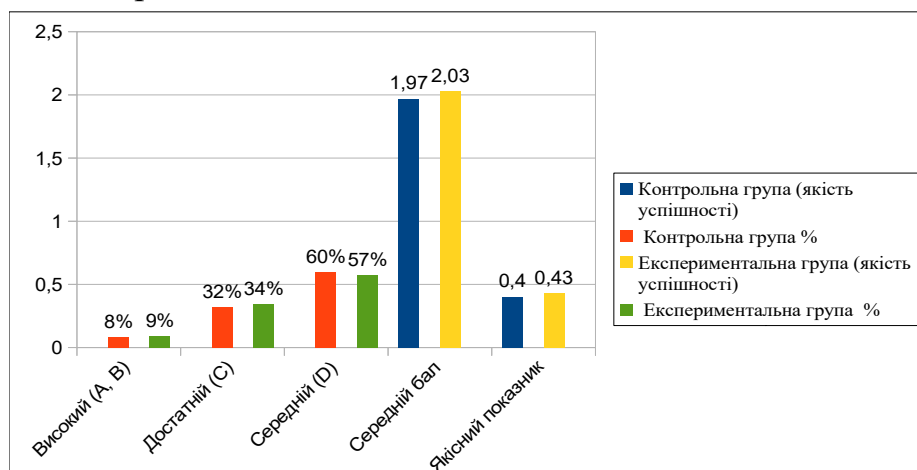

Рис. 2. Діаграма розподілу за рівнями готовності майбутніх педагогів до ефективної міжкультурної комунікації (до експерименту)

Аналіз здобутих даних засвідчив, що на початку експерименту у контрольній групі (n=149) високого рівня готовності (що відповідає оцінці А за шкалою ECTS) досягли 8% студентів, тоді як у експериментальній групі (n=149) – 9%. Середній рівень (оцінки В, С) було зафіксовано у 32% студентів контрольної та 34% студентів експериментальної групи. Найбільша частка респондентів продемонструвала низький рівень сформованості (оцінки D, E) – 60% у контрольній групі та 57% в експериментальній. Середній бал у контрольній групі склав 1,97, тоді як в експериментальній – 2,03. Якісний показник успішності (відсоток студентів, які досягли рівнів «добре» і «відмінно») становив відповідно 40% і 43%. Отже, вихідні умови в обох групах були відносно схожими, що створювало об'єктивне підґрунтя для подальшого порівняння змін після впровадження експерименту.

Після проведення формувального етапу експерименту спостерігається позитивна динаміка змін у показниках готовності майбутніх педагогів до ефективної міжкультурної комунікації, зокрема в експериментальній групі респондентів (рис. 3.).

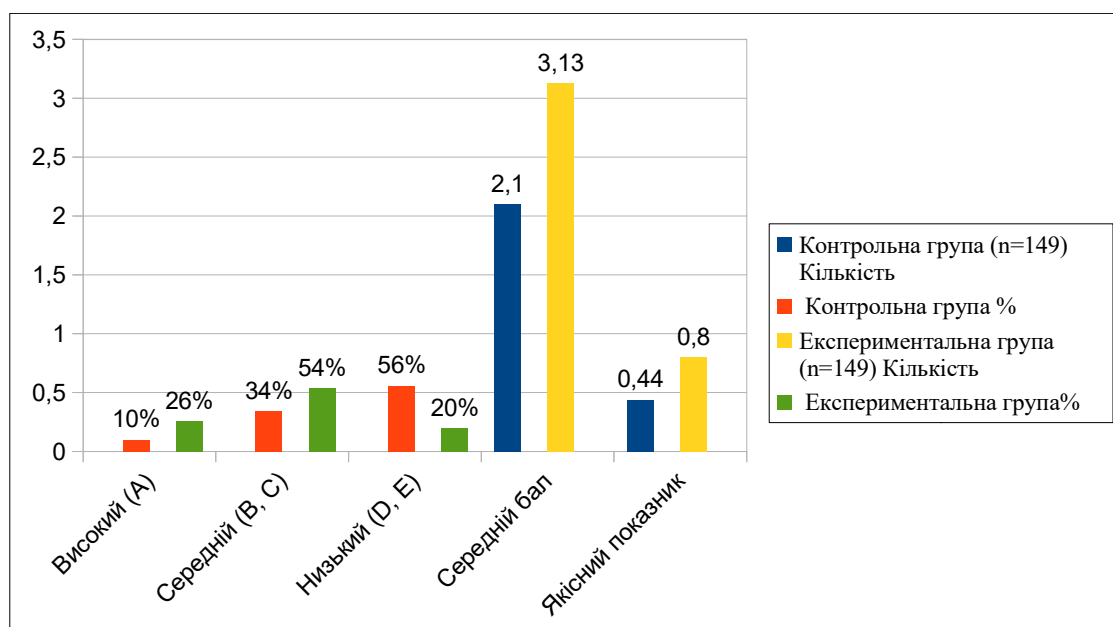

Рис. 3. Діаграма розподілу за рівнями готовності майбутніх педагогів до ефективної міжкультурної комунікації (після експерименту)

Аналіз здобутих даних засвідчив, що після проведення формувального етапу експерименту спостерігається позитивна динаміка змін у показниках сформованості готовності до міжкультурної комунікації, зокрема в експериментальній групі. Так, у контрольній групі кількість студентів, що досягли високого рівня (A), зросла з 8% до 10%, тоді як середній рівень (B, C) майже не змінився – 32% до експерименту та 34% після. Водночас, частка студентів з низьким рівнем (D, E) зменшилася лише на 4% – з 60% до 56%. Середній бал зріс з 1,97 до 2,10, а якісний показник успішності – з 40% до 44%, що свідчить про незначні покращення. Натомість в експериментальній групі

зафіксовано істотне підвищення всіх показників: частка студентів із високим рівнем зросла з 9% до 26%, а із середнім – з 34% до 54%. Водночас, кількість студентів із низьким рівнем зменшилася з 57% до 20%. Середній бал значно підвищився – з 2,03 до 3,13, а якісний показник успішності – з 43% до 80%.

Перевірка надійності результатів діагностики критеріїв готовності майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації здійснювалася за t-критерієм Стьюдента. Статистичний аналіз, зокрема t-критерій Стьюдента ($p < 0,001$, $t = 12,67 - 17,44$) і кореляційний аналіз ($R^2 = 0,68$), засвідчив значущу різницю між експериментальною (ЕГ) і контрольною (КГ) групами. У ЕГ частка студентів із високим рівнем готовності до міжкультурної комунікації зросла з 9% до 26% (+17%), середній бал – з 2,03 до 3,13 (+1,10), якісний показник успішності – з 43% до 80% (+37%), тоді як у КГ зміни були незначними (високий рівень: +2%, середній бал: +0,13, якісний показник: +4%).

Результати дослідження підтверджують ефективність запропонованої системи професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації, у наслідок чого відбувся зростання показників в експериментальній групі, зокрема у рівнях готовності майбутніх педагогів до ефективної міжкультурної комунікації.

Проведений педагогічний експеримент підтвердив гіпотезу, що формування готовності майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації є більш ефективним за умови використання авторської системи професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації, яка базується на спеціалізованому міжпредметному навчально-методичному забезпеченні та педагогічних умовах. Запропонована система виявилася дієвим інструментом, що сприяє якісному формуванню готовності майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації та необхідних компетенцій у студентів закладів вищої освіти.

ВИСНОВКИ

1. Здійснено теоретичний аналіз розробленості наукової проблеми та понятійно-термінологічного апарату дослідження.

Науковий аналіз результатів досліджень зарубіжних та вітчизняних учених засвідчив актуальність проблеми дослідження на сучасному етапі. Дослідниками вивчено різноманітні аспекти теорії і практики формування міжкультурної комунікації. Зростання вимог глобалізованого суспільства до професійної діяльності та компетентності педагога зумовило необхідність осучаснення теоретико-методологічних та організаційно-методичних засад професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації.

На основі проведеного теоретичного аналізу наукових досліджень здійснено системний аналіз ключових понять професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації, до яких ми віднесли терміни: «комунікація», «міжкультурна комунікація», «міжкультурна грамотність», «міжкультурне освітнє середовище», «професійна підготовка»,

«майбутні педагоги», «професійна підготовка майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації», «міжкультурна компетентність майбутніх педагогів», «готовність майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації».

Міжкультурну комунікацію в дослідженні визначено як процес обміну інформацією, ідеями, емоціями та значеннями між представниками різних культур, який включає взаємне розуміння, адаптацію та взаємодію, спрямовані на досягнення гармонії та ефективної співпраці, охоплює як вербальні, так і невербальні аспекти спілкування, враховує культурні норми, цінності, світогляд та специфічні комунікативні стилі учасників.

Професійну підготовку педагогів до міжкультурної комунікації обґрунтовано як цілеспрямований процес навчання, розвитку знань, умінь і компетенцій, спрямованих на формування здатності педагогів ефективно взаємодіяти з представниками різних культурних спільнот, що передбачає оволодіння теоретичними знаннями про культурні відмінності, розвиток комунікативних навичок, толерантності, культурної чутливості та здатності адаптувати свою професійну діяльність до багатокультурного освітнього середовища для забезпечення гармонійної взаємодії та підтримки полікультурного діалогу в закладах освіти.

Готовність майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації потрактовано як комплексну інтегративну якість, яка поєднує в собі знання, уміння, навички та особистісні характеристики, необхідні для ефективного спілкування, взаємодії та співпраці з представниками різних культур.

2. Виявлено особливості професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації у вітчизняному та зарубіжному досвіді.

Результати дослідження засвідчили, що система вищої освіти України має враховувати глобалізаційні тенденції та впроваджувати необхідні зміни для адаптації до швидко змінюваних вимог ринку праці та збільшення конкурентоздатності майбутніх педагогів. Аналіз вітчизняного досвіду підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації вказує, що існує нагальна потреба у розширенні змісту педагогічних освітніх програм шляхом включення міжкультурної комунікації як обов'язкової дисципліни. З'ясовано, що сучасні освітні програми повинні бути адаптовані до реалій міжкультурної взаємодії, шляхом упровадження спеціальних курсів та модулів.

Аналіз освітніх програм та підходів у різних країнах вказує на значення міжкультурної комунікації, яка є необхідною для ефективної роботи в багатомовному середовищі. Світовий досвід доводить, що підготовка майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації має відбуватися комплексно – через міжнародні освітні програми, інтеграцію міжкультурного компонента в навчальні плани, використання цифрових технологій, створення полікультурного середовища та підготовку викладачів. Впровадження таких практик у систему вищої освіти сприятиме розвитку глобальної компетентності педагогів та ефективній міжкультурній взаємодії у професійній діяльності.

3. Розкрито методологічні підходи (синергетичний, системний, міждисциплінарний, антропологічний, діяльнісний, комунікативний,

особистісно орієнтований, культурологічний, лінгвокультурний, етнокультурний, компетентнісний, критичний) та принципи (культурного взаємозбагачення, комунікативності, толерантності та емпатії, адаптивності та гнучкості, інтеграції міжкультурних знань та компетенцій, науковості, безбар'єрності, проблемності) професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації. Сукупність визначених підходів та принципів забезпечила цілісність, ефективність та комплексність професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації.

Визначено основні стратегії інтернаціоналізації в освіті, які здійснюють значний внесок у процес ефективної міжкультурної комунікації майбутніх педагогів та інтегрують міжнародний та міжкультурний вимір в освітні програми, методи викладання, дослідницьку діяльність і мобільність студентів та викладачів: академічна мобільність, інтеграція міжкультурного компоненту в освітній процес, віртуальна академічна мобільність та цифрові технології, співпраця з міжнародними організаціями та університетами, полікультурне середовище у закладах освіти. Реалізація цих стратегій забезпечує майбутнім педагогам необхідні навички ефективної міжкультурної комунікації, формує їхню глобальну свідомість, готовність до роботи в мультикультурних командах та здатність адаптуватися до різних соціокультурних контекстів у професійній діяльності.

4. Спроектовано та обґрунтовано структурно-функціональну модель системи професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації, підсистемами (блоками) якої є: концептуально-цільовий (відображає мету, завдання, методологічні підходи та принципи професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації); проектувально-організаційний (охоплює педагогічні умови ефективної професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації); змістовно-технологічний (репрезентує навчально-методичний ресурс професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації, форми (очне, дистанційне, змішане, модульне, практичне навчання, семінари, менторство), методи (проблемне навчання, ігри, кейс-стаді, створення ситуацій пізнавальної дискусії, емоційного стимулювання, мозковий штурм, імітаційне моделювання, тренінгові вправи, метод проєктів) та технології (інтерактивні, проєктні, кейс-технології, інформаційно-комунікаційні) навчання; діяльнісно-результативний (відображає критерії з відповідними показниками вияву та рівні сформованість готовності майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації). Результатом є сформованість готовності майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації.

Модель відображає етапність упровадження системи професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації: від мети до прогнозованого результату.

5. Визначено критерії, показники та схарактеризовано рівні сформованості готовності майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації.

До критеріїв оцінювання готовності майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації належать: мотиваційно-ціннісний із показниками

вияву (внутрішнє прагнення до пізнання інших культур, бажання ефективно співпрацювати з представниками різних культур, мотивація до самовдосконалення в галузі міжкультурної комунікації); когнітивний із показниками вияву (знання про особливості різних культур, розуміння культурних відмінностей, знання вербальних і невербальних кодів комунікації; афективний із показниками вияву (толерантність, емпатія, відкритість до нового культурного досвіду, здатність до емоційної стабільності у ситуаціях міжкультурного спілкування); поведінковий із показниками вияву (навички міжкультурної комунікації, уміння вирішувати конфлікти, що виникають на культурній основі, здатність до адаптації комунікативних стратегій відповідно до культурного контексту).

Відповідно до зазначених критеріїв і показників їх вияву, схарактеризовано рівні сформованості готовності майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації: початковий, середній, високий.

6. Ефективність професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації забезпечують науково обґрунтовані педагогічні умови: змістова інтеграція міжкультурної компетентності в освітні програми; впровадження інтерактивних методів освітнього процесу з метою залучення здобувачів освіти до активного процесу формування міжкультурної комунікації; удосконалення практичної підготовки майбутніх педагогів через міжнародний досвід; формування ціннісних орієнтацій у майбутніх педагогів на толерантність і повагу до інших культур; оптимізація професійного розвитку викладачів, спрямованого на розвиток міжкультурної компетентності; застосування інформаційно-комунікаційних технологій у підготовці майбутніх учителів до міжкультурної комунікації; забезпечення психолого-педагогічної підтримки процесу формування міжкультурної комунікації майбутніх педагогів.

7. Експериментально перевірено ефективність системи професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації.

Зіставлення результатів експериментальної роботи показало, що рівень готовності педагогів до міжкультурної комунікації за кожним із визначених критеріїв вищий у експериментальних групах у порівнянні з контрольними. Зокрема, за мотиваційно-ціннісним критерієм спостерігається найбільше приріст: з ЕГ=38,9% студентів з високим рівнем, проте, КГ=14,8%. Когнітивний критерій показав приріст з ЕГ=42,3% на високому рівні, а КГ=17,4%. За афективним критерієм зафіксовано зростання в ЕГ=34,9%, а в КГ=12,8%, що вказує про розвиток емоційної компетентності та культурної емпатії. Варто відмітити поведінковий критерій, який демонструє зростання в ЕГ=32,2%, а в КГ=10,7%, що підтверджує трансформацію знань та мотивації у конкретні комунікативні навички. У контрольній групі респондентів результати значно нижчі після експерименту та зазнали несуттєвих змін.

Вірогідність результатів проведеної експериментальної роботи й достовірність експериментальних даних підтверджені з використанням методів математичної статистики (t-критерію Стьюдента). Позитивна динаміка

підтверджує результативність впливу розробленої системи професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації в експериментальних групах.

Проведене дослідження не вичерпує всіх теоретичних та практичних аспектів розглянутої проблеми. Подальший науковий пошук доцільно спрямувати на дослідження професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації в умовах неперервної освіти, змішаного навчання.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові публікації, які відображають основні наукові результати докторської дисертації

Статті у виданнях, що індексуються в міжнародних базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus:

1. **Ihnatova O.**, Zhovnych O. & Drobakha L. The effectiveness of blended learning in English teacher training. *Journal of Teaching English for Specific and Academic Purposes*. 2022. Vol. 10. No 3. PP. 377-388. DOI : <https://doi.org/10.22190/JTESAP2203377I> (**Scopus**)
2. Poseletska K., **Ihnatova O.**, Kochenko O. & Hapchuk Y. Education Pedagogical promotion of professional self-realization of future teachers of philological specialities. *Society. Integration. Education. Rezekne*. 2020. Vol. 2. PP. 246-263. URL: <https://cutt.ly/yidEuoE> (**Web of Science**)
3. **Ihnatova O.**, Drobakha-Simonova L., Matiuk D. The Students' Experience of Intercultural Communication. *New Educational Review*. 2024. Vol. 72. PP. 49-65. DOI : <https://doi.org/10.15804/ner.2024.75.1.07> (**Scopus**)
4. Drobakha-Simonova L., Taranukha T., **Ihnatova O.** Die Dynamik des Gebrauchs von Austriazismen im IM Gegenwärtigen deutschen Mediendiskurs. *Analele Universității din Craiova. Seria ȘTIINȚE FILOLOGICE, LINGVISTICĂ, ANUL XLVI*. 2024. Vol. 46. No. 1-2. DOI : <https://doi.org/10.52846/aucssflingv.v46i1-2.145> (**Scopus**)
5. Kolomiiets A., Gromov I., Zhovnych O., **Ihnatova O.**, Kolomiiets D., Babchuk Y. & Ivanichkina N. Ukrainian Teachers' Capacity to Teach Online Under Quarantine and Martial Law. *Encounters in Theory and History of Education*. 2024. No. 25(1). PP. 271-291. DOI : <https://doi.org/10.24908/encounters.v25i0.16667> (**Scopus**)

Статті у наукових періодичних виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України:

6. Ігнатова О. М. Професійна майстерність вчителя англійської мови як складова його особистого розвитку. *Наукові записки ВДПУ*. Серія : Педагогіка і психологія. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2014. Вип. 42. Ч. 1. С. 180-183.
7. Ігнатова О. М. Підходи до інтернаціоналізації вищої освіти в Європі та їх наслідки для стратегічного управління. *Наукові записки ВДПУ*. Серія : Педагогіка і психологія. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2016. Вип. 48.

- C. 178-181. URL: <https://vspu.net/nzped/index.php/nzped/issue/view/10/201>
8. Ігнатова О. М. Моделі лідерства в освіті. *Наукові записки ВДПУ. Серія : Педагогіка і психологія*. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД». 2018. Вип. 53. С. 96-99. URL: <https://vspu.net/nzped/index.php/nzped/issue/view/70/206>
 9. Ігнатова О. М. Інформаційні технології як засіб інтенсифікації вивчення іноземної мови для професійного спілкування. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр. Київ-Вінниця : «ТОВ фірма «Планер», 2018. Вип. 52. С. 389-393.
 10. Ігнатова О. М. Академічні мобільні можливості для викладачів і студентів в рамках місії університету. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр. Київ-Вінниця : «ТОВ фірма «Планер», 2019. Вип. 53. С. 181-185.
 11. **Ігнатова О. М., Жовнич О. В.** Використання практико-дослідницького проекту у професійній підготовці майбутніх вчителів німецької мови засобом саморефлексії. *Молодь і ринок*. 2021. №5 (191). С. 114-119. DOI : <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2021.237039>
 12. Ігнатова О. М. Трасекторія професійного розвитку вчителя іноземних мов: європейський досвід. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5 : Педагогічні науки: реалії та перспективи* : зб. наук. праць. Київ : «Гельветика», 2022. Т. 1. С. 100-105. DOI: <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2022.spec.1.19>
 13. Ігнатова О. М. Європейський досвід міжкультурної комунікації в освіті і культурі. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2023. № 68. С. 60-67. DOI : <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2023-68-60-67>
 14. Поселецька К., **Ігнатова О.**, Кушнір С. Формування та розвиток комунікативних здібностей на уроках німецької мови. *Journal of Cross-Cultural Education*. 2024. № 4. С. 39-48. DOI : <https://doi.org/10.31652/2786-9083-2024-4-39-48>
 15. Ігнатова О. М. Педагогічна ідентичність: мотивація вибору вчителя. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. № 3(31). С. 1006-1016. DOI : [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-3\(31\)-1006-1016](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-3(31)-1006-1016)
 16. Ігнатова О. М. Розвиток навичок ефективної міжкультурної комунікації. *Журнал крос-культурної освіти*. 2024. № 3. С. 7-14. DOI : <https://doi.org/10.31652/2786-9083-2024-3-7-13>
 17. Ігнатова О. М. Міжкультурна комунікація в освітньому середовищі: формування готовності педагога до міжкультурного діалогу. *Journal of Cross-Cultural Education*. 2025. № 5. С. 7-13. DOI : <https://doi.org/10.31652/2786-9083-2025-5-7-13>
 18. Ігнатова О. М. Стратегії ефективної міжкультурної комунікації для лідерства в освіті в умовах невизначеності. *Наука і техніка сьогодні*.

2025. № 5 (46). С. 700-710. DOI : [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2025-5\(46\)-700-709](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2025-5(46)-700-709)
19. Ігнатова О. М. Комунікація як основа міжкультурного порозуміння у сучасному середовищі. *Інновації та передові технології*. 2025. № 6 (46). С. 972-982. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-6\(46\)-972-982](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-6(46)-972-982)
20. Ігнатова О. М. Роль інтерактивних методів у підготовці педагогів до міжкультурної комунікації. *Journal of Cross-Cultural Education*. 2025. № 6. Т. 1. С. 7-13. DOI : [https://doi.org/10.31652/2786-9083-2025-6\(1\)-7-13](https://doi.org/10.31652/2786-9083-2025-6(1)-7-13)
21. Ігнатова О. М. Використання кейс технологій у формуванні готовності до міжкультурної комунікації майбутніх педагогів. *Педагогічна Академія: наукові записки*. 2025. Вип. 18. DOI : <https://doi.org/10.5281/zenodo.15620546>

Монографії:

22. Ihnatova O. Intercultural communication and sensitivity: theoretical and philosophical foundations. *Innovations in education and science in the context of European integration: Scientific monograph*. Riga, Latvia: "Baltija Publishing", 2025. Vol. 1. 562 p. DOI : <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-557-0-8>

Наукові публікації, які додатково відображають наукові результати докторської дисертації

Тези в матеріалах науково-практичних конференцій:

23. Ігнатова О. М. Аналіз розвитку професіоналізму педагогічних кадрів вищих навчальних закладів у Німеччині. *Актуальні проблеми лінгвістики та методики викладання іноземних мов у вищому навчальному закладі та школі*: матер. всеукр. наук.-практ. конф. (Вінниця, 14-15 квітня 2011 р.). Вінниця : ВДПУ імені Михайла Коцюбинського. 2011. Вип. 15. С. 77-79.
24. Ihnatova O. M. Internationalisation trends in High Education strategies in the European context. *Інтернаціоналізація вищої освіти України в умовах полікультурного світового простору: стан, проблеми, перспективи*: матер. II міжнар. наук. практ. конф. (Маріуполь, 18-19 квітня 2018 р.). Маріуполь : МДУ, 2018. С. 285-287.
25. Ігнатова О. М. The impact of leading change in education. *Актуальні проблеми лінгвістики та методики викладання іноземних мов у вищому навчальному закладі та школі*: матер. всеукр. наук.-практ. конф. (Вінниця, 25 квітня 2018 р.). Вінниця : ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 2018. Вип. 22. С. 188-190.
26. **Ігнатова О. М.**, Поселецька К. А. Rollenspieleinsetzung im DAF Unterricht. *Актуальні проблеми філології та методики викладання іноземних мов у сучасному мультилінгвальному просторі*: матер. всеукр. наук.-практ. конф. (Вінниця, 22 листопада 2018 р.). Вінниця : ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 2018. С. 57-60.
27. **Ігнатова О. М.**, Поселецька К. А. Ігрові форми роботи на уроці іноземної мови як основний спосіб оволодіння іншомовною компетентністю.

- Актуальні проблеми лінгвістики та методики викладання іноземних мов у вищому навчальному закладі та школі*: матер. всеукр. наук.-практ. конф. (Вінниця, 24 квітня 2019 р.). Вінниця: ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 2019. Вип. 23. С. 121-124.
28. **Ігнатова О. М.**, Поселецька К. А. Möglichkeiten von Unterrichtsstrategien, basierend auf dem Konzept der aktivierenden Didaktik. *Можливості стратегій навчання, заснованих на концепції активізуючої дидактики. Актуальні проблеми філології та методики викладання іноземних мов у сучасному мультилінгвальному просторі*: матер. всеукр. наук.-практ. конф. (Вінниця, 20 листопада 2019 р.). Вінниця: ВДПУ імені Михайла Коцюбинського 2019. С. 40-42.
 29. **Ігнатова О.**, Гах В. Візуалізації в інтерактивному вивченні іноземних мов. *Актуальні проблеми філології та методики викладання іноземних мов у сучасному мультилінгвальному просторі*: матер. всеукр. наук.-практ. конф. (Вінниця, 25 листопада 2020 р.). Вінниця: ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 2020. С. 50-51.
 30. Ihnatova O. M. European Vector Towards Organization of Teacher Training in Germany. *Actual trends of modern scientific research*: Abstracts of V international scientific and practical conference (Берлін, 24-26 жовтня, 2021 р.). С 265-268.
 31. Ігнатова О. М. Імплементация інклюзивної освіти в процес навчання іноземної мови. *Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами*: матер. всеукр. наук.-практ. конф. (Вінниця, 17-18 листопада 2021 р.). Вінниця: ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 2021. Вип. 4. С. 62-65.
 32. Ігнатова О. М. Landeskundliche Inhalte im DaF Unterricht. Країнознавчий аспект на уроці німецької мови. *Актуальні проблеми лінгвістики та методики викладання іноземних мов у вищому навчальному закладі та школі*: матер. всеукр. наук.-практ. конф. (Вінниця, 28 квітня 2021 р.). Вінниця: ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 2021. Вип. 25. С. 128-130.
 33. Ігнатова О. М., Вишивана Н.В. Modern methods of using blended learning in the process of teaching a foreign language. *Актуальні проблеми філології та методики викладання іноземних мов у сучасному мультилінгвальному просторі*: матер. всеукр. наук.-практ. конф. (Вінниця, 24 листопада 2021 р.). Вінниця: ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 2021. С. 46-49.
 34. Ігнатова О. М. Типи літературної творчості в художній літературі німецькомовних країн. *Теоретичні та прикладні проблеми сучасної філології*: матер. V міжрег. наук.-практ. семін. (Умань, 29 квітня, 2021 р.). Умань: Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 2021. С. 20-22.
 35. Ігнатова О. М. Вплив педагогічного лідерства на професійну підготовку викладачів іноземних мов. *Актуальні проблеми філології та методики викладання іноземних мов у сучасному мультилінгвальному просторі*:

- матер. всеукр. наук.-практ. конф. (Вінниця, 26 жовтня 2022 р.). Вінниця: ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 2022. С. 51-52.
36. Ігнатова О. М. Фактори багатомовності у закладах освіти: європейський досвід. *Актуальні проблеми лінгвістики та методики викладання іноземних мов у вищому навчальному закладі та школі* : матер. всеукр. наук.-практ. конф. (Вінниця, 31 травня 2023 р.). Вінниця : ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 2023. Вип. 27. С. 11-14.
37. **Ihnatova O., Zhovnyush O.** Well-being in education: value orientations. *Розвиток професійної майстерності педагога в умовах нової соціокультурної реальності* : матер. VI Міжнар. наук.-практ. конф. (Тернопіль, 5-6 жовтня 2023 р.). Тернопіль : ФОП Осадца Ю.В. 2023. С. 101-102.
38. Ігнатова О. М. Ефективне лідерство: основні навички в сучасному просторі. *Актуальні проблеми лінгвістики та методики викладання іноземних мов у вищому навчальному закладі та школі* : матер. всеукр. наук.-практ. конф. (Вінниця, 30 травня 2024 р.). Вінниця : ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 2024. Вип. 28. С.13-15.
39. Ігнатова О. М. Globalization, information, intercultural communication: intersrctions and implications for modern society. *Актуальні проблеми лінгвістики, перекладознавства, методики навчання іноземних мов та зарубіжної літератури в сучасному освітньому просторі* : матер. всеукр. наук.-практ. конф. (Вінниця, 20 травня 2025 р.). Вінниця : ТОВ «Друк плюс». 2025. Вип. 1. С. 92-95.

Інші видання:

40. Ihnatova O. The research of teaching abilities of students who are going to be teachers. Fourth International Congress on Social Sciences and Humanities». *Proceedings of the Congress (2 April, 2015). «East West» Association for Advanced Studies and Higher Education GmbH.* Vienna, 2015. Vol. 2. PP. 152-158.
41. Ihnatova O. Competence Areas of the European Teacher. *Zbiór raportów naukowych. Pedagogika.* Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2015. PP. 34-37.
42. Ihnatova O. The importance of Staff mobility in the system of Higher Education. *Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень* : зб.наук. пр. Вінниця : «ТОВ фірма «Планер», 2017. Вип. 8 (11). С. 105-107.
43. Ihnatova O. The impact of framework conditions on the concept of internationalization in high education. *Science, Research, Development. Pedagogy.* Monografia pokonferencyjna. Barcelona- Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. “Diamond trading tour”, 2019. PP. 47-50.
44. Ihnatova O. et al. The application of digital technologies in teaching a foreign language in a blended learning environment. *Linguistics and Culture Review.* 2021. No. 5(S4). PP. 114-127.

DOI : <https://doi.org/10.21744/lingcure.v5nS4.1571>

45. **Ihnatova O.**, Lazarenko N., Zhovnych O., Melnyk K., & Hapchuk Y. Positive aspects and difficulties of teaching foreign languages in the blended learning course during COVID-19 pandemic. *Laplage Em Revista*. 2021. PP. 538-547.
46. Lazarenko N., & **Ihnatova O.** Pandemia a transformacja cyfrowa. Wyzwania dla szkolnictwa wyższego. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio J–Paedagogia-Psychologia*. 2022. No. 35(1). PP. 7-17. DOI : <http://dx.doi.org/10.17951/j.2022.35.1.7-17>
47. Ігнатова О. Ознаки багатомовності у ЗВО країн ЄС. *Молодий вчений*, 2023. № 8 (120). PP. 37-42. DOI : <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-8-120-9>

АНОТАЦІЯ

Ігнатова О. М. Теоретичні та методичні засади професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Центральнотукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка. Кропивницький, 2025.

У дисертації науково обґрунтовано, розроблено й експериментально перевірено ефективність системи професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації.

Здійснено теоретичний аналіз розробленості наукової проблеми та понятійно-термінологічного апарату дослідження; виявлено особливості професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації у вітчизняному й зарубіжному досвіді; розкрито методологічні підходи та принципи професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації; розроблено структурно-функціональну модель системи професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації, підсистемами (блоками) якої є: концептуально-цільовий (відображає мету, завдання, методологічні підходи та принципи професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації); проєктувально-організаційний (охоплює педагогічні умови ефективної професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації); змістовно-технологічний (репрезентує навчально-методичний ресурс професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації, форми (очне, дистанційне, змішане, модульне, практичне навчання, семінари, менторство), методи (проблемне навчання, ігри, кейс-стаді, створення ситуацій пізнавальної дискусії, емоційного стимулювання, імітаційне моделювання, тренінгові вправи, метод проєктів) та технології (інтерактивні, проєктні, кейс-технології, інформаційно-комунікаційні) навчання; діяльнісно-результативний (відображає критерії з відповідними показниками вияву та рівні сформованість готовності майбутніх

педагогів до міжкультурної комунікації); обґрунтовано педагогічні умови ефективної професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації (змістова інтеграція міжкультурної компетентності в освітні програми; упровадження інтерактивних методів освітнього процесу з метою залучення здобувачів освіти до активного процесу формування міжкультурної комунікації; удосконалення практичної підготовки майбутніх педагогів через міжнародний досвід; формування ціннісних орієнтацій у майбутніх педагогів на толерантність і повагу до інших культур; оптимізація професійного розвитку викладачів, спрямованого на розвиток міжкультурної компетентності; застосування інформаційно-комунікаційних технологій у підготовці майбутніх учителів до міжкультурної комунікації; забезпечення психолого-педагогічної підтримки процесу формування міжкультурної комунікації майбутніх педагогів); експериментально перевірено ефективність системи професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації. Зіставлення результатів експериментальної роботи показало, що рівень готовності педагогів до міжкультурної комунікації за кожним із визначених критеріїв вищий у експериментальних групах у порівнянні з контрольними. Позитивна динаміка підтверджує результативність впливу розробленої системи професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації в експериментальних групах.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутні педагоги, міжкультурна комунікація, міжкультурна компетентність, готовність майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації, система професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної комунікації.

ABSTRACT

Ihnatova O. M. Theoretical and Methodological Foundations of Future Teachers' Professional Training for Intercultural Communication. – Qualification Scientific Work as a Manuscript.

Dissertation for obtaining the scientific degree of Doctor of Pedagogical Sciences on the specialty 13.00.04 – theory and methodology of professional education. – Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University. Kropyvnytskyi, 2025.

The dissertation provides a scientific rationale, development, and experimental verification of the effectiveness of a system for the professional training of future teachers for intercultural communication.

A theoretical analysis of the state of research on the issue and the conceptual and terminological framework of the study was conducted. The features of professional training of future teachers for intercultural communication in both domestic and international contexts were identified. The study reveals methodological approaches and principles underlying such training. A structural-functional model of the system for professional training of future teachers for intercultural communication was developed. This system consists of the following

subsystems (blocks): conceptual-goal-oriented block, which reflects the goal, objectives, methodological approaches, and principles of professional training for intercultural communication; design-organizational block, which includes pedagogical conditions for effective professional training; content-technological block, which presents educational and methodological resources, forms (full-time, distance, blended learning, modular, practical training, seminars, mentoring), methods (problem-based learning, educational games, case studies, cognitive discussion situations, emotional stimulation, simulation modeling, training exercises, project method), and technologies (interactive, project-based, case technologies, information and communication technologies); activity-result block, which defines the criteria, indicators, and levels of future teachers' readiness for intercultural communication; pedagogical conditions for effective training were substantiated, including: content integration of intercultural competence into educational programs; implementation of interactive teaching methods to engage students in developing intercultural communication skills; enhancement of practical training through international experience; formation of value orientations in future teachers toward tolerance and respect for other cultures; optimization of teachers' professional development aimed at improving intercultural competence; use of ICT in preparing future teachers for intercultural communication; provision of psychological and pedagogical support in developing intercultural communication among future teachers. The effectiveness of the proposed system was experimentally tested. The comparison of experimental results showed a higher level of readiness for intercultural communication in the experimental groups compared to the control groups across all defined criteria. The positive dynamics confirm the effectiveness of the developed system of professional training for intercultural communication in the experimental groups. The reliability of the results of the experimental study and the validity of the experimental data were confirmed using methods of mathematical statistics (Student's t-test).

Keywords: professional training, future educators, future teachers, intercultural communication, intercultural competence, future educators' readiness for intercultural communication, system of professional training of future educators for intercultural communication.

Підписано до друку 12.11.2025 Формат 60х84/16.
Папір офсетний. Друк цифровий.

Гарнітура Times New Roman.
Наклад 120 прим. Зам. № 726.

Віддруковано з оригіналу макету замовника.
Центр оперативного друку «Документ Принт»

ФОП Кушнір Ю.В.
м. Вінниця, вул. Академіка Янгеля, 4, 1-й поверх,
оф. 114. Тел. 067 390 20 88